

timotea vráblová

VSTUPENKA do BOLOGNE

Jedno z každoročných svetových podujatí pre deti je medzinárodný knižný veľtrh v Bologni. 23. – 26. marca 2010 bolo Slovensko po prvýkrát v histórii jeho čestným hosťom.

Čestné hostovanie vytvorilo pre nás priestor na to, aby sme prezentovali nielen našu tvorbu, ale aj svoj vzťah ku kultúre pre deti a mládež. Našu prezentáciu výstižne uvádzalo motto *Slovak United Imaginations*.

Podľa odborných a mediálnych ohlasov sa naše hostovanie pred náročnou medzinárodnou kultúrnou pospolitostou podarilo zvládnuť vynikajúco a so šarmom. Úspechom bola aj prítomnosť mnohých známych osobností v našom pavilóne, medzi ktorými nechýbal ani jeden z najvýznamnejších svetových spisovateľov Umberto Eco.

Dôležitým sprievodcom k slovenskej expozícii bola publikácia *Slovenská detská kniha* (LIC, 2008), ktorej zostavovateľkou bola Ľubica Kepštová

a ťažiskovými autormi Barbara Brathová, Ondrej Sliacky a Zuzana Stanislavová. Zostavovateľka sa podujala na neľahkú úlohu. Treba pripomenúť, že publikácia je prvým náčrtom tendencií a smerov v detskej knižnej kultúre v jej diachrónnom i súčasnom horizonte. Podľa Kepštovej publikácia nie je slovníkom ani ucelenou syntézou. Má „ambície podať prvú správu o smerovaní slovenskej detskej knihy“.

S odstupom času môžeme byť kritickejší. Napríklad voči úplnosti výberu profilových autorov a ilustrátorov alebo voči vnútornej homogénosti knihy. Treba si však tiež uvedomiť, že publikácia vznikala spôsobom príznačným pre naše pomery – „tak trochu na zelenej lúke“. Obyčajne sa prezentačné texty opierajú aj o odbornú literatúru a publicistiku. V tomto prípade aj niektoré odborné texty vznikali premiérové. V podstate nemali významnejšiu oporu v predchádzajúcej domácej odbornej literatúre. Nemyslím si, že je to opovážlivé tvrdenie. Napríklad dodnes chýba knižná reflexia slovenskej ilustračnej tvorby pre deti a tiež spracovanie jej dejín. Len

nedávno vyšli Sliackeho Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960 (2007), Sliackeho a kol. Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež (2005, 2009), Sliackeho – Stanislavovej Kontúry slovenskej literatúry v rokoch 1945 – 2002 (2003). A tak sme vystavení tomu, aby sme sa prezentovali na medzinárodnej verejnosti tak trochu „naostro“.

Voľnejšie postavená koncepcia knihy vyvoláva otázky o tom, čo mohlo byť pre takú významnú prezentáciu prioritou. Prehľad tvorcov a ich diel? Naznačenie toho, akým spôsobom funguje detská kniha v slovenskom kultúrnom kontexte? Prostredníctvom čoho by sa bolo dalo poukázať na to, že knižná kultúra malého národa dosahuje parametre hodné toho, aby nebola medzi väčšími kultúrami prehliadaná? Ako by sa dal vzbudiť o ňu záujem? Je vôbec potrebné prezentovať ju v širšom zábere aj s jej historickou genézou? Je ťažké zvoliť si v danej situácii prioritu. Šancu viditeľne sa prezentovať nemáme každý rok. Každá z týchto otázok a mnohé ďalšie nemenované majú opodstatnenie, a to nielen z hľadiska toho, ako vnímame slovenskú detskú knihu my doma, ale v tomto prípade aj z toho aspektu, ako nás môže vnímať zahraničný čitateľ publikácie. Zatiaľ sa nemá veľmi možnosť oprieť o starostlivo vybudovanú informačnú základňu, ktorá by bola prístupná aj vo svetových jazykoch. Pravdepodobne len pred pár rokmi sme sa po prvýkrát predstavili v zahraničnej encyklopédii. Štúdia Zuzany Stanislavovej o slovenskej literatúre pre deti a mládež bola uverejnená v encyklopédii Petra Hunta: *International Companion Encyclopedia of Children's Literature* (Routledge Oxon 2004). Samozrejme, aj tu treba pripo-

menúť, že zložitejšiu situáciu máme najmä kvôli jazykovej bariére. Zmeniť doterajší stav je výzvou, i keď na „dlhú trať“.

Zostavovateľka *Slovenskej detskej knihy* sa rozhodla pre širší uhol pohľadu. Nasvedčuje tomu i žánrová rôznorodosť textov. Popri odborných článkoch sú tu zaradené esejisticky ladené úvahy, rozhovory, osobné vyznania. Za touto pestrou kolekciou možno vnímať snahu editorky získať čitateľa – záujemcu o slovenskú knižnú tvorbu. Ponúknuť mu nielen dôležité informačné penzum, ale sprostredkovať mu aj mikrozázitok zo spôsobu nášho uvažovania, vnímania, cítenia i z toho, akým spôsobom „žije“ detská kniha v slovenskej verejnosti.

Úvodný blok textov uvádza publikáciu najmä medzi taliansku kultúrnu verejnosť, hostiteľa veľtrhu. Počiatkové slovo patrí Jánovi Uličianskemu, ktorý bol po mnohé roky prezidentom slovenskej sekcie IBBY. V súvislosti s propagáciou slovenskej tvorby pre deti a mládež treba pripomenúť, že v roku 2006 boli Ján Uličiansky spolu s ilustrátorom Petrom Čisárikom nominovaní medzinárodným výborom IBBY na vytvorenie posolstva pre deti k Medzinárodnému dňu detskej knihy, ktorý sa každoročne pripomína v deň narodenia H. Ch. Andersena (2. apríl). Text je uverejnený aj v tejto publikácii. IBBY sa v súvislosti so slovenskou detskou knihou nespomína náhodou. Táto významná medzinárodná organizácia sa zameriava na to, aby mali deti vytvorené dostatočné a stimulatívne podmienky na čítanie. A tiež na to, aby sa im do rúk dostávala skutočne kvalitná literatúra. Rozhodne je jedným z mostíkov, cez ktorý možno propagovať našu literatúru „v medzinárodných vodách“.

Ján Uličiansky prirovnáva našu tvorbu pre deti k postave Janka Hraška, ktorý sa vybral na skusy do sveta. Nie je natoľko podstatné, či pritom vyvolá „búrku“ len v lyžičke vody, alebo skutočne rozčerí hladinu oceánu. Dôležité je, ako ho prijmú v iných krajinách tí, ktorí túto literatúru čítajú alebo sa na jej tvorbe podieľajú.

Livio Sossi, popredný taliansky odborník na detskú literatúru a ilustráciu a bývalý podpredseda talianskej sekcie IBBY, prevzal v úvodnej časti knihy na seba úlohu galantného rytiera. V rozhovore s Miroslavou Vallovou sa zamýšľa nad tým, či možno uviesť „slovenskú princeznú“, ako našu literatúru pre deti označil, viditeľnejšie do sveta. Jazyková bariéra malého náro-

da je len jednou z prekážok širšieho záujmu medzinárodnej komunity. Prekonať treba aj predsudky voči našej kultúre. Podľa Sossio je naša literatúra „skvelá a jedinečná“. Uviesť ju na širší medzinárodný trh však vyžaduje „presnosť“ z našej strany. Sústredenú prípravu na partnera už v predstihu, skôr než ho náš vydavateľ osloví.

Istý pokus ústretovo prekročiť bariéry predsudkov talianskeho knižného trhu môže predstavovať aj príspevok Ondreja Sliackeho *So srdcom na dlani* (Sto rokov talianskej detskej knihy na Slovensku). Je venovaný profesovi Sossimu, a teda vhodne kompletizuje dedikačný zámer úvodnej časti publikácie. Sliacky si všima preklady významných talianskych diel – napri-

klad knihy *Srdce* Edmonda de Amiciho alebo *Pinocchio* Carla Colodiho, tituly Gianniho Rodariho, Luigiho Capuana a nedávno Angely Nanettiovej, ktoré priniesli aj slovenskému knižnému trhu významné hodnoty. Poukazuje na súvislosti pôsobenia týchto diel v domácom dobovom kultúrnom kontexte. Celý úvodný komplex venovaný slovensko – talianskym vzťahom v oblasti detskej knižnej tvorby uzatvára ešte prehľad slovenských vydavateľských aktivít zameraných na preklad talianskej literatúry pre deti – *Výberová bibliografia talianskej detskej literatúry na Slovensku* Evy Hornišovej.

Jadrom publikácie je informatívny blok o tvorcach detskej knihy. Jeho súčasťou sú aj prehľadové štúdie, ktoré podávajú základné informácie o historickom vývine slovenskej tvorby pre deti a mládež.

Treba povedať, že historická línia má v tejto knihe miesto. Pre zahraničného čitateľa môže byť okrem iného pripomenutím a možno i objasnením svojbytnosti slovenskej (knižnej) kultúry, čo ešte aj dnes nie je celkom samozrejým náhľadom. Slovenskému prijímateľovi môže zasa poslúžiť aspoň ako prvotná orientácia. A možno i inšpiratívny impulz na zamyslenie, že každý kultúrny národ pozorne vníma aj svoju genézu.

Prehľadové štúdie Mariána Veselého, Fedora Krišku a Barbary Brathovej načrtávajú vývinovú líniu detskej ilustrácie na Slovensku od najstarších čias až po súčasnosť. Úskaliami prvolezcov do istej miery poznačili kvalitu tohto tematického bloku. Niektoré príspevky pôsobia trochu nevyvážené – proporčne i obsahovo. V texte Mariána Veselého *Od iluminovaných rukopisov k ilustrovanej knihe* nemožno prehliadnúť dobrú snahu autora

poskytnúť čitateľovi dostatočne presvedčivý argument o starobylosti slovenskej knižnej výtvarnej kultúry. Zachovaný zlomok stredovekej knižnej tvorby naozaj svedčí o vyspelosti knižnej kultúry na našom území. Od iluminácií k detskej ilustrácii vedie však zložitá cesta. V skratkovito podanom výklade táto odbočka do hlbokéj minulosti (o detskej ilustrácii sa hovorí až od 20. storočia) pôsobí prinajmenšom otázne. Trochu rozpačito vyznieva medzi ostatnými textami aj proporčne prikrátky článok Fedora Krišku o *Slovenskej ilustračnej tvorbe po roku 1950*. Paradoxne, lebo ide o zhodnotenie obdobia, v ktorom sa predstavili významní reprezentanti slovenskej ilustrácie (napr. predstavitelia Hložníckovej školy).

Barbara Brathová si v *Genéze najmladšej ilustračnej tvorby* všíma la tvorivé tendencie mladšej generácie ilustrátorov, ktorá po svojom rozvíja tvorivé impulzy starších generácií slovenských výtvarníkov. Podáva prehľadný náčrt o jej smerovaní. Skutočnosť, že v rámci dvadsiatich ročníkov *Bienále ilustrácií Bratislava* získali slovenskí ilustrátori dvadsaťtri ocenení, napovedá o neprehliadnuteľnej kvalite niektorých predstaviteľov ilustračnej tvorby pre deti.

Blok textov zameraných na vývinové tendencie slovenskej literárnej tvorby pre deti je homogénne zostaveným celkom. Ako naznačuje samotný názov, Ondrej Sliacky sa v článku *Od exempli po hru* sústredil na načrtnutie jej kvalitatívnych premien. V rámci vývinových tendencií si všíma, ako sa funkcia „poučat“ posúva od ilustratívnej podoby k umeleckej kvalite, ako sa mení stereotypné chápanie intencionálnej literatúry pre deti ako didaktického prostriedku k uvedomeniu si

Slávnostné otvorenie slovenskej expozície BOLOGNA 2010. Zľava veľvyslanec SR v Taliansku Stanislav Vallo, zástupkyňa primátora Bologne Annamaria Cancellieri, primátor Bratislavy Andrej Ďurkovský, minister pre Európske záležitosti Andrea Ronchi. Za mikrofónom bývalý podpredseda vlády SR Dušan Čaplovič a po jeho ľavici prezident veľtrhu a banky Cariplo Fabio Roversi

jej estetickej funkcie. Táto vývojová línia mala svoje peripetie. Už koncom 19. storočia získava slovenská tvorba pre deti významných autorov – Kukučína, Tajovského, Vansovú, ktorí priniesli kvalitatívny posun vo výbere tém i v ich umeleckom spracovaní. Martin Kukučín napríklad otvoril pre detskú literatúru problematiku prvých lások. Veľký význam pre priaznivý vývoj slovenskej tvorby pre deti mal aj historický medzník – vznik Československej republiky v roku 1918. Následne bola totiž opätovne otvorená Matica slovenská. Práve v tejto inštitúcii sa vytvoril *odbor pre detskú literatúru*. Vďaka Štefanovi Krčmérymu a Jozefovi Cígerovi Hronskému, ktorý sa stal šéfredaktorom matičného detského časopisu *Slniečko*, výrazne vzrástla kvalita tvorby pre deti. Zásluhou nich a ďalších autorov – Podjavorinská, Rázus, Hranko, Ondrejov, Fraňo Kráľ, Rázusová-Martáková, Bodenek, Horák – sa

literatúra pre deti začala vnímať ako súčasť národnej literatúry. Niektorí zo spomenutých tvorcov si svoj kvalitatívny ráz zachovali aj v neskorších pre literárnu tvorbu menej priaznivých obdobiach – v čase ideologického tlaku v období vojnovnej Slovenskej republiky a potom neskôr v povojnovom období počas diktatúry stalinizmu. Pre čitateľa štúdie môže byť zaujímavý pohľad Ondreja Sliackeho na dvojlovnosť našej literatúry v tomto období. Na jednej strane sa na literárnej tvorbe prejavuje zhubný výsledok ideologizácie a na druhej strane si autori v rámci tvorby nachádzajú spôsoby únikov z „ideologickej klietky“. Sliackeho vývinový náčrt sa končí pri významnom vystúpení Ľubomíra Feldeka v glose *Bude reč o literatúre pre deti* z roku 1958 v Mladej tvorbe. Dnes sa pokladá za manifest novej generácie tvorcov pre deti, ktorá tvorbu pre deti chápe ako rovnocennú s tvor-

bou pre dospelých a dieťa považuje za adekvátneho partnera. Feldek sa postavil proti „primitivizmu“ v detskej literatúre, teda ako sám napísal, proti zásade, že „pre deti je to, čo je primitívne“. Svoje požiadavky na estetickú kvalitu textu následne aj prakticky uplatnil. Vytvoril básnickú klauniádu *Hra pre tvoje modré oči* (1959), ktorá ohlásila, ako hovorí Sliacky, renesanciu detskej literatúry.

Zuzana Stanislavová v štúdiu *Hodnotový vzostup slovenskej detskej literatúry* sleduje vývin tvorby od šesťdesiatych rokov po deväťdesiate roky. Poukazuje na to, že osvedčení autori sa vyvarovali imitácie detského spôsobu myslenia alebo konania. Naopak, v ich dielach nachádzame rafinovanú konfrontáciu detského a dospelostného pohľadu na svet. Stanislavová si tiež všíma, ako sa tvorivý prielom spôsobený ideologickým odmäkom v šesťdesiatych rokoch kvalitatívne prejavil v súvekej poetike. V poézii nastúpil prúd nonsensu. V autorských rozprávkach sa objavuje hravo-humorný prístup. Pre vývin detskej literatúry mali obidve smerovania veľký význam. Otvorili líniu tvorby, na ktorú nadväzovali aj ďalšie generácie autorov. Politická „normalizácia“ v sedemdesiatych rokoch, ktorá sa niesla v znamení politických represálií voči mnohým literárnym tvorcom, priniesla paradoxne obohatenie detskej literatúry. Niektorí z autorov pre dospelých (napr. Milan Rúfus, Dušan Dušek, Štefan Moravčík, Tomáš Janovic), ktorí mali zákaz publikovať, sa mohli postupne preorientovať na detského adresáta. Literatúra pre deti a mládež nebola v tom čase tak úzkostlivo sledovaná. Treba tiež povedať, že vysoký počet kvalitných autorov, ktorí sa takto stali literárne „dvojdómí“, je istým speci-

fickým javom pre krajiny bývalého komunistického bloku. Mimochodom, oceňuje ho v už vo vyššie spomínanom rozhovore aj profesor Sossi. Pre západnú kultúru nie je totiž až takým bežným fenoménom. Táto skutočnosť vyplýva aj z odlišných podmienok ich knižného trhu. V západných krajinách zvykne byť vo väčšej miere ovplyvnený aj pragmatickými potrebami vzdelávania. Napríklad v Británii sa nemalá časť profesionálnych autorov špecializuje na tvorbu detskej beletrie zameranej na rozvoj čitateľských zručností. Ich úlohou je reagovať na potreby škôl a tvoriť texty na objednávku. Objednávkou môžu byť témy alebo aj texty, ktoré vychádzajú v ústrety osvojovaniu fonetických pravidiel. Ich estetický účinok je v takomto prípade, samozrejme, sekundárny. Túto poznámku uvádzam len preto, že väčší dôraz na estetickú stránku kníh pre deti je v našej a ostatných slovanských literatúrach istým špecifikom. Zjednodušene povedané, istou výhodou sú aj možnosti jazyka (fonetický princíp jazyka zjednodušuje učenie čítania).

Osemdesiate roky sú pozitívne poznačené postupným ideologickým uvoľňovaním. Stanislavová si všíma, ako v tomto období nápadne zosilnel princíp „estetizovanej hry“, ktorý spočíval na imaginácii a tvorivom využívaní dispozícií jazyka. Deväťdesiate roky, po revolúcii, sa nesú v znamení vstupu väčšieho počtu nových autorov do literatúry. Tiež návratu tých tvorcov, ktorí boli v rokoch 1970 – 1989 „na indexe“ zakázaných autorov (Jaroslava Blažková, Zlata Solivajsová, Hana Ponická). Noví autori priniesli i nové stimuly do literárnej tvorby. Predovšetkým v nej badať vplyv postmodernej. V autorskej rozprávke sú viditeľné tendencie k lyrickej imaginácii, k poci-

Generálna komisárka BIB-u Zuzana Jarošová, Dušan Roll, riaditeľ BIBIANY Peter Tvrdoň, bývalý podpredseda vlády SR Dušan Čaplovič, Barbara Brathová a riaditeľ LIC Alexander Halvoník

toivosti, nálade, realistické sa prelína s fantazijným.

Dôležitou a podstatnou súčasťou informatívneho bloku o tvorcoch detskej knihy je súbor portrétov ilustrátorov a autorov. V istom zmysle plní funkciu „katalógu“. Je doplnený o ukážky ilustrácií a v prípade spisovateľov o obrázky ich kníh.

Zoznam portrétov významných ilustrátorov je prehľadový. Prezentačné portréty môžu byť cenným zdrojom vecných informácií na prvotný kontakt zahraničného záujemcu. Ako odkaz k ďalšiemu štúdiu môžu fungovať pre slovenských čitateľov a najmä pre tých, ktorí s detskou knihou pracujú (napr. učiteľov, knihovníkov, redaktorov, študentov).

Vhodným doplnkom portrétov literárnych osobností sú výberové výťahy z kritického ohlasu k ich tvorbe. Plnia dvojakú funkciu. Bežný, najmä zahraničný čitateľ ich pravdepodobne bude

vnímať ako odporúčania. Navodzujú mu dojem hodnovernosti a kvality. Čitatelia s hlbším záujmom o našu literatúru, prípadne i odborníci, získajú prostredníctvom uvedených úryvkov lepšiu predstavu o domácom kultúrnom kontexte, v ktorom kniha pre deti pôsobí.

Pre detskú knihu dvojnásobne platí, že kontakt s ňou nie je výsostne záležitosťou jednotlivca. Má výrazne sociálnu funkciu. Podieľa sa na vytváraní väzieb s prírodným i spoločenským prostredím. Knihy pre deti plnia funkciu komunikačného média v rodine, v škole. Vďaka nim vznikajú spoločenstvá a iniciatívy, ktoré pozitívne ovplyvňujú pôsobenie detskej knihy v domácom i v zahraničnom kultúrnom kontexte. Preto aj v publikácii *Slovenská detská kniha* je kontext detskej tvorby vhodne rozšírený o prehľad vydavateľstiev, ale aj najvýznamnejších organizácií, inštitúcií, projektov a inicia-

tív, ktoré prispievajú k tomu, aby sa rozvíjal a kultivoval kontakt detských čitateľov s knihou. Hoci ich zoznam je z praktických dôvodov len výberový, načrtáva predstavu o tom, akými cestami sa propaguje detská kniha v našej kultúre.

Čestné miesto v tejto časti publikácie zaujal rozhovor generálnej komisárky Bienále ilustrácií Bratislava Zuzany Jarošovej s Dušanom Rollom, jedným zo zakladateľov Bienále ilustrácií Bratislava. Ak rozmýšľame o propagácii slovenskej detskej knihy v zahraničí, Dušan Roll je nepochybne osobnosťou, ktorá má na popularizácii slovenskej knižnej tvorby pre deti a mládež nemalý podiel. Bienále ilustrácií Bratislava sa stalo významným medzinárodným festivalom. Navyše, Dušan Roll bol v sedemdesiatych rokoch niekoľko období členom i viceprezidentom IBBY, v roku 1986 sa stal prezidentom IBBY a po niekoľko rokov bol tiež prezidentom medzinárodnej poroty IBBY pre udeľovanie Ceny H. Ch. Anderse-

na, „malej nobelovej ceny“ za detskú literatúru a ilustráciu.

Dôležitým doplnkom tejto publikácie je aj prehľad cien a ocenených tvorcov detských kníh. Svoj význam má pre propagáciu našej tvorby v zahraničí. Ale možno ešte väčší ako podnet na spätnú reflexiu medzi našou kultúrnou pospolitosťou. Bez toho, že by som chcela mystifikovať význam cien, považujem za prospešné, ak sa v našom povedomí pripomenú kvalitné výkony a dobré výsledky. Obyčajne na ne totiž rýchlo zabúdame. A táto zábudlivosť nás možno neraz obehá o životodarnú silu, čo sa z času na čas prejavuje v sebaďestrukčnom, prílišnom negativizme k domácejmu kultúrnemu prostrediu.

Publikácia *Slovenská detská kniha* sa dá „čítať“ rôznymi spôsobmi. Jedným z jej odkazov je určite „pozvanie“. I na to, aby sme mohli rozvíjať to, čo nám po jej prelistovaní či pozornom prečítaní chýba.

SLOVAK UNITED IMAGINATIONS

Rozhovor s Miroslavou Vallovou

pripravil
Ondrej Sliacky

Medzinárodný veľtrh detskej knihy v Bologni je nesporne najvýznamnejšou európskou prezentáciou detskej knižnej kultúry. Má bohatú tradíciu, prestížnu hodnotu, účasť na ňom je čímsi viac než len prezentáciou kolekcie najnovšej knižnej tvorby pre deti. V istom zmysle je to reprezentácia fenoménu, ktorý v tradíciách európskej kultúry je považovaný za jeden z jej základných pilierov. Na tohtoročnom 47. ročníku, ktorý sa uskutočnil 23. – 26. marca, dostalo sa Slovenskej republike významného vyznačenia. Slovensko bolo jeho čestným hosťom. Garantovaním projektu čestného hostovania Ministerstvo kultúry SR poverilo Literárne informačné centrum a BIBIANU, medzinárodný dom umenia pre deti. Konkrétnou osobou, ktorá tento projekt realizačne zabezpečovala, bola MIROSLAVA VALLOVÁ, významná prekladateľka a znalkyňa talianskej a francúzskej knižnej kultúry, v súčasnosti vedúca pracovníčka Literárneho informačného centra.

■ Aké ste mali pocity, keď ste sa dozvedeli, že práve vy máte byť osobou, od ktorej bude záležať, aké bude naše hostovanie v Bologni? Pre základnú orientáciu: na veľtrhu sa malo zúčastniť 1200 vystavovateľov zo 60 krajín, teda úctyhodný počet krajín a ľudí, ktorým bolo treba nielen predstaviť slovenskú knižnú kultúru, ale navyše to urobiť tak, aby ich to aj zaujalo.

Všetko to bolo trochu naopak. Jednou zo základných úloh zahraničného oddelenia Literárneho informačného centra je prezentovanie slovenských vydavateľov na medzinárodných knižných veľtrhoch. Ako ste spomenuli v úvode,

bolonský veľtrh je svojím spôsobom jedinečný a navyše aj z komerčného hľadiska mimoriadne významný. Na tomto mieste treba zdôrazniť, že detská kniha v Bologni, a nielen tam, je najmä o ilustrácii a Slovensko a slovenská ilustrácia sa tam síce, aj vďaka BIB-u, tešili uznaniu, no čestným hosťom sme od začiatku trvania veľtrhu ešte neboli. Keď sme si uvedomili tieto súvislosti, čo sa stalo približne v roku 2004, začali sme sa o čestné hostovanie uchádzať. Spočiatku bez veľkého úspechu. Je načas povedať si, prečo sme o čestné hostovanie tak stáli a prečo sa spočiatku vedenie bolonského veľtrhu našej kan-

didatúre bránilo. Čestný hosť v Bologni dostáva od veľtrhu k dispozícii obrovský priestor v ústrednej hale, ktorý má možnosť zaplniť výstavou ilustrácií podľa vlastnej koncepcie a výberu. Dostáva sa mu sústredenej pozornosti od talianskych aj zahraničných vydavateľov, médií aj návštevníkov. Čestný hosť dostane príležitosť predstaviť svoju knižnú kultúru a svoju krajinu tými najrozličnejšími spôsobmi a je len na ňom, ako sa tejto úlohy zhostí. Takáto významná prezentácia si, samozrejme, vyžaduje isté investície a práve preto, kým vedenie veľtrhu nedostalo od Slovenska záruky, že tieto investície pokryje, správalo sa k našej žiadosti o čestné hostovanie rezervovane. Záruka prišla prostredníctvom listu ministra kultúry Rudolfa Chmela v máji 2006. No až po potvrdení tejto záruky po voľbách novým ministrom kultúry Marekom Maďaričom koncom roku 2007 vedenie veľtrhu oznámilo, že nám prideliť pozíciu čestného hosťa na rok 2010. Mali sme tri roky na to, aby sme vymysleli a zrealizovali projekt čestného hostovania a už nám takmer priháralo – naše plány boli veľmi ambiciózne. Aby som však konečne odpovedala na vašu otázku. Nikto ma nepoveril úlohou zabezpečiť čestné hostovanie na bolonskom veľtrhu, vyplynula z logiky našej práce. Ťarchu obrovskej zodpovednosti som si uvedomila, až keď som až po uši bola v tom. Správne podotýkate, že byť čestným hosťom je jedna vec, no zaujať ako čestný hosť odborníkov i verejnosť je niečo iné. Pri príprave nášho vystúpenia v Bologni sme použili aj sponzorské peniaze, no hlavným investorom bol prostredníctvom ministerstva kultúry štát. Pokladali sme za veľmi dôležité, aby štátne peniaze boli správne a účelne využité. Usilovali sme sa a táto myšlienka bola základom koncepcie prípravy čestného hostovania, aby každé euro bo-

lo využité takpovediac trikrát – aby najprv rozvírila vodu doma, debatou, súbehom, výberovým konaním, potom sme ju použili na samotnú realizáciu niektorej časti projektu a napokon sme sa usilovali, aby veľká časť toho, čo vyvezieme do Bologne, mala aj pokračovanie. Budovali sme takpovediac príležitosti pre naše inštitúcie a umelcov na bilaterálne kontakty do budúcnosti. Po prvej, prípravnej fáze nastúpila etapa konkrétnej finančnej zodpovednosti (zmlúv, verejných obstarávaní), ktorej sa Literárnemu informačnému centru pod vedením riaditeľa Alexandra Halvoníka a za účinnosti BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti, a Ministerstva kultúry SR podarilo zhostiť so ctou.

■ **Jedným z prvých predpokladov, ako osloviť návštevníkov veľtrhu, bolo pripraviť reprezentatívny katalóg o slovenskej detskej knihe. LIC touto úlohou poverilo Ľubicu Kepštovú, ktorá si zas pribrala k spolupráci literárnych a výtvarných znalcov slovenskej detskej knihy. Hneď v úvode tejto publikácie, ktorá si predsavzala predstaviť zahraničným záujemcom históriu i súčasnosť našej detskej knihy, jej významných autorov i ilustrátorov, je váš rozhovor s talianskym profesorom Liviom Sossim. Prečo ste si vybrali práve jeho?**

Livio Sossi je dávny priateľ Slovenska, milovník slovenskej detskej knihy a ilustrácie a hlavne uznávaný medzinárodný odborník. Spolupracovali sme s ním už na viacerých projektoch (projekt Slnko, projekt Bordano), ja osobne som sa od neho veľa naučila a táto spolupráca priniesla slovenským umelcom veľa užitočného.

■ **Ľubica Kepštová, pracovníčka LIC-u, okrem toho, že s okruhom spo-**

lupracovníkov vytvorila reprezentačný katalóg o slovenskej detskej knihe, v ktorom sú všetky relevantné informácie, napríklad aj o Slovenskej sekcii IBBY, o BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti, o cenách a uznaniach, ktoré sa dostali slovenským spisovateľom doma i v zahraničí, pripravila aj dvadsať knižočíek o súčasných slovenských spisovateľoch pre deti s ukážkou z ich najúspešnejších kníh. Myslite, že i to bol produktívny spôsob, ako vzbudiť záujem talianskych vydavateľov o slovenskú detskú knihu?

Trochu vás poopravím. Nešlo o knižočky o spisovateľoch. Išlo o literárny text, ten bol dôležitý. Doplnili sme ho, pochopiteľne, krátkou notickou o autoroch a ilustrátoroch, ale ponúkali sme konkrétnu knihu, respektíve jej ukážku v preklade do cieľového jazyka, v tomto prípade šlo o taliančinu a angličtinu. Tento pracovný nástroj sme vygenerovali po rokoch pokusov a omylov a ukázal sa ako veľmi účinný: treba ponúkať konkrétne dielo, nie spisovateľa, a s veľmi presným zacielením na jednotlivé vydavateľstvá.

■ Deň pred otvorením veľtrhu slovenské čestné hostovanie otvoril v bolonskej galérii MAMBO výtvarník Matej Krén inštaláciou Scanner zloženou z neuveriteľných 90 tisíc kníh. Akou nohou vykročilo Slovensko do svojich výnimočných štyroch bolonských dní?

Ďalšou oporou našej koncepcie čestného hostovania bola myšlienka postaviť program na dvoch úrovniach: pre odbornú verejnosť na veľtrhu a pre verejnosť mesta Bologne a kraja Emilia Romagna kultúrno-umelecký program mimo výstaviska a aj mimo času konania veľtrhu. Pochopiteľne, v čase kona-

nia veľtrhu náš program kulminoval, ale vývoz našej kultúry do Emilie Romagne, ale aj do Ríma (výstava Najkrajšie knihy, ktorú realizovala BIBIANA) sa začal už v lete 2009 sériou predstavení Túlavého divadla Jakuba Nvotu v Bologni, Forli a okolí. Na druhom konci časovej osi zase napríklad výstava, ktorú spomínate vo svojej otázke, trvala v Galérii moderného umenia mesta Bologne MAMBO až do konca júla 2010. Táto jedinečná inštalácia sa stretla s mimoriadnym úspechom. O čo ťažšie sa presadzovala – treba povedať, že MAMBO nás nevitálo priam s otvorenou náručou – a aj realizovala, o to väčší bol úspech umelca a naše zadostučinenie. Na druhý deň po vernisáži takmer všetky významné talianske denníky priniesli o nej aspoň polstranové a veľmi pochvalné recenzie, čiže vykročili sme vynikajúco. Na tomto mieste treba spomenúť, že MAMBO je jedinečná galéria svojho druhu, má nezastupiteľné miesto v Taliansku a obrovské medzinárodné renomé. Preto sme o ňu veľmi stáli.

■ Ťažiskom našej reprezentácie bola výstava ilustrácií 32 slovenských výtvarníkov SLOVAK UNITED IMAGINATIONS priamo na veľtržnom výstavisku. Kurátorkou výstavy bola kunsthistorička Barbara Brathová, zásluhu na tom, že sa táto expozícia stala najvyhľadávanejším objektom na celom výstavisku, má však nepochybne akademický maliar Pavol Choma. V čom spočívala originalita jeho výstavného riešenia?

Originalita výstavného riešenia Pavla Chomu spočívala podľa mňa v dvoch veciach: Po prvé, ponúkol niečo naozaj „originálne“ – ilustrácia, ktorú si návštevník prezeral, nebola jednou z mnohých zavesených popri sebe, ale bola jedna, jediná, priamo zoči voči di-

vákovi, poskytovala mu bezprostredný kontakt a komfort, vyzdvihovala ho. To bolo, ako nám hovorili mnohí vystavovatelia, niečo nevidané. Po druhé, Pavol Choma mal víziu, ktorú do svojho výstavného riešenia preniesol, čitateľnú, múdru, trochu aj romantickú, ale len trochu, víziu otvorenej krajiny.

■ Súčasťou „rozprávkového lesa“, ako Chomovu expozíciu nazvala publicistka Margita Bíziková, ktorá svoje dojmy z Bologne predstavila v týždeníku Slovo, bola naša ďalšia exkluzivita – séria filmových portrétov súčasných tvorcov slovenskej detskej knihy. Išlo o krátke, dvojminútové portréty, ich tvorcom Danielovi Rihákovi a Villovi Csinovi sa však podarilo do nich skondenzovať jedinečnosť jednotlivých autorov. Aký ste mali z tohto projektu dojem vy? Naplnil vaše predstavy a aký ste naň zaznamenali ohlas v Bologni?

Vtipné a dynamické portréty našich autorov a ilustrátorov z dielne mladých talentovaných tvorcov boli presne to, čo sme potrebovali, a v Bologni splnili svoju úlohu. Premietali sme ich v stánku aj v hlavnej expozícii a bez prestania priťahovali pred obrazovku hlúčky divákov. Chlapcom sa prekvapujúco presne podarilo vystihnúť špecifický výstavno-prezentačný žáner, ktorý má svoje presné požiadavky na rozsah i obsah, a urobili to elegantne. Keď hovoríme o vtipе a elegancii, rada by som pripomenula na tomto mieste tvorcu nášho geniálneho veľtržného sloganu Slovak united imaginations Daniela Heviera, za ktorý nám neprestajne skladali hold vystavovatelia i vedenie veľtrhu. Netreba vysvetľovať, že jeho podoba, ktorá sa objavovala na všetkých materiáloch, plagátoch, plochách, bola nesmierne dôležitá.

Scanner Mateja Kréna

■ Keď sme už pri výtvarníkoch, ktorí sú solou modernej detskej knižky, LIC pripravilo v Herkulovej sieni Palazzo d'Accursio, priamo v centre Bologne, výstavu nášho jediného nositeľa Ceny H. Ch. Andersena prof. Dušana Kállaya a jeho manželky Kamily Štanclovej. Keďže ide o veľkolepú výstavnú priestory, ktoré Bologna asi len tak ľahko hocikomu nerozdáva, otázka znie, ako sa vám, zodpovednej za všetko, čo s nami v Bologni súviselo, spolupracovalo s tamojšími mestskými a regionálnymi úradmi? Boli problémy alebo vaši partneri zohľadňovali fakt, že rokujú s manželkou slovenského veľvyslanca v Talianskej republike?

Umberto Eco v slovenskej expozícii. Zľava Alexander Halvoník, Mikuláš Mikulášových, Umberto Eco, Dušan Roll, Peter Tvrdoň a Juraj Heger

Skutočnosť, že sme s manželom pracovali v tíme, navzájom si vytvárali príležitosti a často sme takpovediac „použili“ jeden druhého, určite zohrala svoju nezastupiteľnú rolu pri príprave našej účasti. Bolo to navyše krásne a som vďačná, že sa nám dostalo takejto jedinečnej možnosti. Moji partneri však často nevedeli, že som manželka veľvyslanca. Manžel ma nesprevádzal často na cestách do Bologne a na nekonečných pochôdzkach v zime aj nevlúdnyimi bolonskými ulicami. Navyše, veľtrh detskej knihy je pre Bolognu taký dôležitý a samozrejmy, že moja funkcia koordinátora čestného hostovania ma dostatočne legitimovala na spoluprácu s rozličnými bolonskými inštitúciami, a musím povedať, že som sa viackrát nadchla. Stretla som množstvo zaujímavých a obetavých ľudí a cítim nostalgiu za tými dňami. Bez ich pomoci by sme sa ďaleko nedostali. Boli to jedinečné, nesmierne obohacujúce zážitky. Na druhej strane musím

povedať, že ani vo veľvyslaneckom tíme, ani jednotlivo, ani v tíme MK sa nám nepodarilo zabrániť, aby sme si nádhernú Herkulovu sieň, v ktorej sme predstavili ilustrácie Dušana Kállaya a Kamily Štanclovej, nemuseli objednávať a zaisťovať doslova trikrát, a to nám ešte na poslednú chvíľu skrátili trvanie výstavy, o ktorú Bolončania, podľa ich slov, veľmi stáli. A na ďalšie dve strany by bolo rozprávanie o tom, ako sme takmer prišli o Krénovu výstavu v MAMBE. Zachránil ju Fabio Roversi Monaco, prezident bolonského veľtrhu, prezident významnej bolonskej banky a človek, ktorý sa vo funkcii rektora bolonskej univerzity zaslúžil v roku 1988 o to, že Alexander Dubček dostal čestný doktorát bolonskej univerzity.

■ Za šťastný nápad považujem zaradiť do našich sprievodných bolonských podujatí aj divadelné vystúpenia. Vranovské chodúľové divadlo

pútalo pozornosť na námestiach, bábkarské predstavenie študentov Bábkarskej katedry VŠMU Štyria škriatkovia a Vivaldi v réžii ich profesora Jána Uličianskeho (na motívy jeho knižnej rozprávky) zas roztlieskalo veľtržné priestory. A s akou odozvou sa stretlo experimentálne baletné predstavenie Milan Rastislav Štefánik v réžii súčasného riaditeľa SND Ondreja Šotha v Teatro Arena del Sole?

Štyria škriatkovia a Vivaldi sa odohrali nielen na veľtrhu, ale aj na hlavnom bolonskom námestí (nejdem sa púšťať do podrobností o vybavovaní nekonečného množstva povolení a potvrdení) a aj v renomovanom divadle pre deti Teatro Testoni. Pokiaľ ide o Štefánika v Arena del Sole, po predstavení, aj v nasledujúcich dňoch, prišli za mnou ľudia a ďakovali mi za zážitok, za krásny tanec, za možnosť spoznať zaujímavú osobnosť našich dejín. Faktom však zostáva, že po prestávke polovica publika odišla.

■ Tých divadelných predstavení bolo vlastne päť. Okrem spomenutých

bolonskí diváci mohli ešte uvidieť hru Anny Gruskovej Rabínka a počuť čítanie z hry Solitaire.sk Zuzany Ferenczovej a Antona Medowitsa. Prečo práve táto hra a prečo netradičné čítanie z hry?

Hra Solitaire.sk Zuzany Ferenczovej a Antona Medowitsa sa veľmi zapáčila hercom divadla Reon, najmä jeho riaditeľovi Fulviu Ianneovi. Obe spomínané hry si vybrali z množstva ďalších na podnet Divadelného ústavu. Obom sa dostalo aj rozhlasového naštudovania, ktoré opakovane odznelo v sieti najpočúvanejších talianskych rádii. Herci divadla Reon nám pomohli aj pri rozličných našich čítačkách a prezentáciách v rámci veľtrhu i mimo neho.

■ Keď už sumarizujeme sprievodné veľtržné podujatia, čo bolo ešte ich súčasťou?

Tak napríklad výstava slovenských ilustrácií na bolonskej železničnej stanici, ktorú realizovala BIBIANA. Na tento projekt sme mimoriadne hrdí, veď si len predstavte tie davy ľudí, ktoré preprúdili povedľa našich umeleckých diel. Za

*Zamyslený veľvyslanec SR v Taliansku Stanislav Vallo
a jeho exkluzívny hosť Umberto Eco*

Rozprávková hra Jána Uličianskeho Štyria škriatkovia a Vivaldi v interpretácii poslucháčov Bábkarskej katedry VŠMU

zmienku stojí aj slovenský džez v podaní Matúša Jakabčica, ktorý sme vyviezli do slávneho bolonského džezového klubu Cantina Bentivoglio. A samozrejme, skupina Longital, ktorá zahrala a zaspievala v dvoch bolonských kluboch. A to ani zďaleka nie je všetko...

■ Okrem podujatí, ktoré lahodili oku a sluchu a ktoré mali zaujať návštevníkov veľtrhu, resp. našich talianskych priateľov, mysleli ste aj na odborníkov z oblasti knižnej detskej kultúry. Dôkazom toho boli okružhle stoly a workshopy, na ktorých sa zúčastnili naši i zahraniční odborníci. Ako podľa vás dopadli?

Veľmi dobre. Napríklad semi-

nár, ktorý sa konal v Kaviarni autorov a na ktorom naši autori dostali možnosť predstaviť sa veľtržnej verejnosti. Po vystúpení Dušana Duška prišiel za mnou vydavateľ Paolo Acco a povedal, že tohto autora musí vydať, tak veľmi ho zaujali jeho myšlienky. Vynikajúco pre vás, pán profesor, napríklad dopadol seminár s názvom Európska literatúra pre deti – perspektívy rozvoja, ktorý sa konal v Kaviarni ilustrátorov. Dostalo sa vám trikrát takpovediac potlesku na otvorenej scéne. Veľmi zaujímavý bol aj prekladateľský seminár, kde vystúpila Majka Štefanková a kde nezostalo voľné miesto.

■ A teraz čerešnička na torte. Práve v čase keď som na veľtržnom seminári prednášal svoj príspevok Svet na piesku, ktorý ste vy prekladali do taliančiny, nastal odrazu šum a vzruch. Nato sa spomedzi publika zdvihol môj priateľ Ján Uličiansky a rozbehol sa k nášmu veľtržnému stánku. Vzápätí ho nasledovalo ešte pár počúvajúcich. Mohol som si to vysvetliť po svojom, priatelia mi takto demonštratívne dali najavo, čo si myslia o tom, čo hovorím. Skutočnosť však bola taká, že do nášho veľtržného stánku nevstúpil nikto iný než Umberto Eco. A popravde, kto by si nechal ujsť takú príležitosť dostať sa do blízkosti najvýznamnejšieho žijúceho talianskeho spisovateľa a jedného z európskych veľduchov vôbec. Keďže sme v tej chvíli obaja pokračovali v tom, v čom sme začali, využijem sprostredkujúci dojem z tohto okamihu publicistky Bízikovej: „Svetoznámeho spisovateľa Umberta Eca som už stretla osobne na frankfurtskom knižnom veľtrhu, ale toto bolo iné. Teraz si sadol v našom stánku, dal si kalištek, bavil sa s našimi literátmi a výtvarníkmi. Povedal, že pri-

šiel na pozvanie svojho dobrého priateľa a prekladateľa do slovenčiny veľvyslanca SR v Taliansku Stanislava Valla. A je veľmi rád, že pozvanie prijal. Jeho uznanlivé slová o našej výstave aj o našich knihách obzvlášť potešili. Neboli to zdvorilostné frázy, ale uznanie a žičlivosť.“ K návšteve Umberta Eca v našej výstavnej expozícii nieto čo dodať, hovorí sama za seba. Nebudem ďaleko od pravdy, keď poviem, že to bol zlatý klinec nášho bolonského hostovania. Nedá mi však, aby som v tejto súvislosti nezložil poklonu vášmu manželovi. To on dokázal, že Umberto Eco vzal do rúk slovenskú detskú knihu, bol všade, na hlavných i sprievodných podujatiach, pre každého mal príjemné slovo, ďakoval a oceňoval, bezprostredný a priateľský navodzoval atmosféru, ktorá sa len tak nezažije. Ak teda Bologna pre nás dopadla tak, že ešte aj na Slovensku, v médiách, v ktorých sa na národnú kultúru hľadí cez

prsty, o detskej knihe už ani nevraviac, sa hovorilo o Bologni ako o medzinárodnom úspechu, majú na tom nepochybnú zásluhu Vallovci. Zaiste, podieľajú sa na ňom desiatky a desiatky osobností, ktoré bolonský projekt pripravovali. Vy s manželom boli ste však tí, ktorí ste mu – a zas si vypo môžem šéfredaktorkou Knižnej revue – vdýchli dušu. Keby som nevedel, ako sa u nás zaobchádza so sochami, navrhol by som vám ju postaviť.

Tak to by muselo byť mnohopočetné súsošie, aby sme naozaj vyjadrili uznanie a vďaku všetkým, ktorí Bolognu dlhé mesiace pripravovali, radili, pomáhali, neodvažujem sa pustiť do dlhého zoznamu ľudí a inštitúcií doma i v Taliansku. Spolupráca s nimi bola skvelým zážitkom, rada by som menovite poďakovala aspoň mojim kolegom z LIC-u, na pleciach ktorých ležala tá najväčšia zodpovednosť.

*Ján Uličiansky podpisuje svoju knihu Máme Emu Umbertovi Ecovi,
vpravo veľvyslanec SR v Taliansku Stanislav Vallo*

O svete na piesku

BOLOGNA 2010

Na začiatku každého kurzu, v ktorom mám svojich poslucháčov uviesť do literatúry pre deti a mládež, do jej poslania a zmyslu, hovorím: predstavte si stôl a na jednej jeho strane vedierko s lopatkou a formičkami na piesok a na druhej zväzok sto eurových bankoviek. Čo myslíte, keby tu bolo malé štvorročné dievčatko, po čom by siahlo? Predsa po vedierku, znie odpoveď vysokoškolských študentov. A po čom by ste siahli vy? – pýtam sa s potutelným úsmevom. Predsa po peniazoch, ozve sa smiech. Smiech sebaironizujúci, ale i smiech vyjadrujúci nadradenosť dospelého nad naivitou dieťaťa.

Smiať by sa však malo dieťa. To jeho vedierko nie je totiž len hračka. Z pozície nás dospelých je to symbol šťastia, radosti, dávneho strateného raja. Pokiaľ dieťa s tým vedierkom šťastie prežíva, my majitelia zväzku bankoviek márne hľadáme, pátrame po obchode, v ktorom by sa dalo šťastie kúpiť. Šťastie alebo láska, alebo priateľstvo, alebo zdravie. Takého obchodu však niet, je len povala, na ktorej nekončí len Jozef K., končíme my všetci,

ktorých smiech nad detskou naivitou bol vlastne plačom z našej prázdnoty.

„Pochopte, prosím, svoje deti,“ hovorí v tejto súvislosti Milan Rúfus, jeden z najvýznamnejších básnických zjavov slovenskej poézie 20. storočia, „nemáte pred sebou hlupáčikov, ktorých jedinou záchranou je čím skôr sa vám podobať. Máte pred sebou iný svet. Taký svojprávnny a krásny ako svet z inej planéty. Nemáte dôvod pohrdať jeho zmyslovosťou. Tí, ktorí v ňom majú tak nepretržite blízko od smiechu k slzám a pri každej vete od vzrušenia kričia, sú vlastníkmí tajomstva, vám už neznámeho. Nerozbíjajte im ho, nesmejte sa im preň. Nezobúdzajte ich príliš zavčasu. Čaká ich potom dlhý, dlhý deň prísneho a trpkého ľudského údely.“

Možno vstup do literatúry, ktorá je predmetom nášho profesijného záujmu a teraz i priateľského rozhovoru, by mal vyzeráť ináč, akademickejšie, vymedzením jej špecifik, keby sme ju vnímali ako súčasť literatúry pre dospelých. Lenže literatúra pre deti, napriek všetkým slovám o nedeliteľnosti umenia, je samostatný literárny systém. Systém, v ktorom ústredným ťažiskom, nosným pilierom je dieťa.

Perspektívy a vízie súčasnej detskej literatúry

Vyberte ho z neho, podkopte ten pilier a celá stavba sa zrúti.

Teraz nemyslím na literatúru.

Myslím na dieťa, ktoré sme my dospeli podviedli v tom zmysle, že sme mu na obe strany stola podsunuli zväzky bankoviek. Nie vedierko s lopatkou, ale fetiš v podobe tisícorakých nahrážok, trblietajúcich sa leskom mačacieho zlata, a teraz sme zhrození zistením, že to dieťa sa nespráva podľa našich očakávaní a predstáv. Že napríklad odmieta vziať do ruky knihy, ktoré preň píšeme. Že na svet hľadí zelenými marihuanovými očami, že jeho nedôvera voči nám, voči svetu, ktorý mu ponúkame, je natoľko vypätá, až sa od nej z času na čas rozblčia nočné predmestia Európy.

Pochopiteľne, cítime sa zaskočení, trápi nás nevďak. S tým vedierkom a lopatkou je to totiž pravda. Nedali sme im ho, ale nie preto, že sme ho dať nechceli. Proste je už nedôstojné intelektu dieťaťa našej doby, a tak sme ho vymenili za atraktívnejšie hračky. Za televíziu, počítače, za wolkmeny, internet, za SMS komunikáciu. Hrdíme sa tým a nechceme si pripustiť, že sme vlastne totálne zlyhali. Tým, že sme dieťa posadili pred televízor, nainfikovali sme jeho kultúrny imunitný systém primitívnosťou, vulgárnosťou, násilím. Tým, že sme mu do uší nastrkali slúchadlá, vytlačili sme ho do hluchoty, do ktorej už nikdy neprenikne šum dažďa ani trilok vtáčaťa. Tým, že sme ho naučili virtuóznej prstohre po SMS klaviatúre, zbavili sme ho možnosti virtuózne ovládať vlastný jazyk. Tým, že sme mu sprístupnili internet, vyhodili sme ho na diaľnicu, kde zúfalo ako splašené zvieratko pobehuje medzi šialene sa rútiacimi informačnými TIR-mi...

Všetko toto sme urobili v dobrom

presvedčení a v blahej nádeji, že tým kultivujeme dieťa, že ho pripravujeme na život v inej, lepšej spoločnosti, než v akej sme žili my.

Možno by to aj bola pravda, keby to nebola lož.

Tým všetkým, čo som vymenoval, sme totiž neurobili nič iné, len sme zaplnili prázdnotu, ktorá po nás zostala, keď sme opustili dieťa. A to nielen vtedy, keď sme si zbalili kufre a nechali ho za zaplesnutými dverami rozpadajúcej sa rodiny. Zločinu voči nemu sme sa dopustili hlavne vtedy, keď sme ho vyškrtli zo zoznamu našich priorít.

Žijeme s ním, a predsa nežijeme.

Milan Rúfus, ktorý sa po celý svoj život obracal k dospelým s prosbou, s prosbou za dieťa, v jednej zo svojich básní, v Modlitbe za rodičov, v zástupnej role dieťaťa hovorí:

*Pane, ktorý si na nebi,
zachovaj všetkým deťom mamy.
Nech ako cesto na chliebík
im rastú v teple pod rukami.
Podaruj deťom otecka
na každý deň,
nie iba včera.
Bez otecka je ovečka
zatúlaná a bez pastiera.*

*Zachovaj nám ich obidvoch,
veď dve ruky od Teba máme.
Dve rúčky deťom stvoril Boh:
pre ocka jednu, druhú mame.*

Z tých dvoch rúk sme vykľzli a nechali dieťa napospas jeho osudu. Vyleteli sme z hniezda, hoci tak od vekov robia vtáacie mláďatá, nie ich rodičia. No čo je najtragickejšie, urobili sme tak v čase, keď tie naše mláďatá boli absolútne bezbranné.

Dôležitejšie boli naše záujmy, nie princípy.

Zlava J. E. Groch, D. Dušek a ilustrátor P. Čisárík

Pritom u nás, už v roku 1786, teda v čase, keď sme ešte nemali ani vlastný spisovný jazyk, mladý kňaz Daniel Lehocký vo svojej knihe o výchove detí po česky napíše: *„Nic není pod sluncem, co by našeho bedlivého povážení tak velice hodné bylo, jako na svět přicházející dítě.“*

Opakujem, nič nie je pod slnkom také dôležité ako na svet prichádzajúce dieťa.

V našej kultúre sa do kolísky novonarodeného tvorčeka vkladal zlatý peniažtek. Obdarovanému nemluvňatu mal privolať úspech a šťastie. Takýto zlatý peniažtek dostala v poznaní mladého kňaza do svojej kolísky i slovenská detská literatúra. A predsa po vyše sto rokoch, presne roku 1911, Vajanský, v tom čase autoritatívna osobnosť slovenskej kultúry, po prečítaní Anderse nových rozprávok napíše, že je to dúha, ktorá sa klenie nad otrubami, ktoré musia hltat slovenské deti.

Hovorí o otrubách, no myslí na knihy, ktoré naši predkovia dovtedy pre deti napísali. Tie knihy, vlastne len knižičky, chatrné zošitky bez obrázkov,

mali naozaj ďaleko od dúhy, neskveli sa jej farbami, neuvádzali do úžas, pretože tí, ktorí ich vytvorili, si slová mladého protestantského kňaza vysvetlili po svojom. A keďže to boli obyčajní dedinskí rehtori, deti nevychovávali len trstenicou, ale ich švihali aj literatúrou.

Nie však všetci. Našli sa medzi nimi i takí, ktorí už vedeli o Andersеноvi, ale aj o de Amicim a postarali sa o to, aby o nich vedeli aj iní.

Na myseľ mi prichádza takáto príhoda z detstva.

V mojej rodnej dedine žil muž, ktorého sme volali Tetamont. Bol to jeden z talianskych majstrov, ktorí v 30. rokoch prišli na stredné Slovensko stavať železničné tunely a potom, ktorého hovie prečo, u nás ostal. My deti sme rady nakúkali cez plot do jeho dvora, vždy sa tam niečo vrtelo, krútilo, vrčalo. Jedného dňa bol však dvor tichý. Muž sedel na priedomí a čítal nejakú knihu. Keď nás zazrel, zavolať nás dovnútra a spýtal sa, aké knižky čítame my. Tú jeho sme nepoznali. Pove-

dal nám, že je to denník turínskeho chlapca a že je to jediná kniha, ktorú má, a potom nám z nej chvíľu čítal. Z toho, ako ťažko hľadal slová, bolo zrejmé, že prekladal. Po chvíľke však akoby zabudol, kto sú jeho poslucháči, prešiel do materčiny. To už nečítal nám, čítal sebe. Napriek tomu sme ho počúvali. Z toho, čo sme počuli, dalo sa totiž vycítiť, že ide o nejaký dojemný príbeh. Veď i ten, čo čítal, mal v očiach slzy. To, že ich mal preto, lebo sa prostredníctvom svojej milovanej knihy na chvíľu vrátil do svojho detstva, k rodičom, ktorí ho tou knihou učili byť lepším, do krajiny, ktorú už nemal uvidieť, to som v tej chvíli nevedel. Precítil som to oveľa neskôr, keď som de Amiciho Srdce sám čítal. Vtedy som mal v očiach slzy i ja. A vlastne celé generácie slovenských detí. Nepochybne i malá Klára Chudíková, ktorá sa v dospelosti, už pod menom Klára Jarunková, vyberie do de Amiciho vlasti, akoby svojou knihou Brat mlčanlivého Vlka chcela dokázať, že to, čo sme dostali, teda poznanie, že v centre detskej knihy má byť dieťa, jeho srdce, sme nepremrhali. Domov sa vracia s Národnou literárnou cenou Talianskej republiky.

Tu sa dávny príbeh o mužovi, ktorý si ďaleko od vlasti číta detskú knihu, končí. Nekončí sa však príbeh samotnej detskej knihy. To, čo bolo dovtedy na okraji, na periférii literatúry, upútať čoraz viac pozornosť tých, ktorí to osvietenské poznanie, že dieťa je fenoménom ľudského života, pretavia do jedinečných umeleckých obrazov. Ich zásluhou sa z čohosi druhotného, čo neraz nestálo ani za reč, stalo niečo výnimočné. Po päťsto rokoch sa konečne renesancie dočkali i najmenší. Teraz mám na mysli ich literatúru, nie

naš vzťah k nim. Ak vynecháme apokalypsy, ktoré sme im v storočí literárnej renesancie pripravili, na našom vzťahu k deťom sa totiž veľa nezmenilo. Nezmenilo sa temer nič. „*V svete maličkých*,” privolávam si za svedka opäť básnika Milana Rúfusa, „*si počíname ako dobyvatelia: likvidujeme, zabíjame, reformujeme. Voči jeho zvukom a farbám sme trápne hluchí. Vyzerá to občas tak, akoby dnešné deti boli vôbec prvou generáciou detí na svete a dnešní dospelí sa už narodili dospelými; tak málo si zapamätali zo seba samých, tak málo rozumejú vlastným deťom. Nepretržite ich poučujeme, učíme, zoznamujeme, vkladáme do nich informácie o tzv. reálnom svete, to znamená o svete, ako ho vidíme svojimi opotrebovanými očami.*” Ak teda ešte stále môžeme hovoriť o renesancii, nie je to naša zásluha, je to vec tých niekoľkých autorov, ktorým ich talent nedovoľuje urobiť to, čo sme urobili my; zaplesnúť za deťmi dvere či vyškrtnúť ich zo zoznamu svojich priorít. Vďaka nim a napriek všetkému umelecká kniha pre deti pretrváva, dokonca rozširuje svoju pôsobnosť.

Bývalo takým zvykom, že naši dávni banícki predkovia vchádzali do podzemnia s prútenou klieťkou, v ktorej poskakovalo malé vtáča, kanárik. Nešlo o fetiš ani o zábavku. To vtáča malo svoje poslanie. Ak v tej klieťke prestalo poskakovať, zvesilo hlávku, bolo to pre baníkov znamenie, aby urýchlene vybehli zo štôlní, pretože je v nich smrteľný kyslíčnik uhoľnatý. A práve takýmto kanárikom je dnes dobrá detská kniha. Okrem toho, že plní poznávaciu i emočnú úlohu, vzdeláva srdce dieťaťa, súčasne svojimi odkazmi nahrádza aj úlohu indikátora mravného statusu spoločnosti, sveta dospelých. Ak vtáča

Veľvyslanec SR v Taliansku Stanislav Vallo predstavuje Umbertovi Ecovi šéfredaktora Bibiany

skloní hlávku, ak sa podujme na niečo, čo je v absolútnom rozpore s prirodzenosťou dieťaťa, je to nespochybniteľný signál, že vo svete, v ktorom žijeme, je niečo jedovaté, smrteľné.

Čo už môže byť alarmujúcejším signálom o stave nás dospelých než čin malého Tonina z diela talianskej autorky Angely Nanettiovej *Môj dedko je čerešňa*. Tonino v snahe zachrániť dedkovu čerešňu pred ľuďmi s buldozénom a pílamí podujme sa na zúfalý čin. Vylezie na strom a napriek tomu, že je v ohrození života, odmieta z neho zliezť. Odmieta opustiť niečo živé a bezbranné zároveň, pretože tým by sa vzdal imaginárneho sveta, rozprávkového sna, ktorý v ňom živil jeho čudácky dedko. V tej chvíli už nejde o literatúru, ide o to, či popri tej čerešni prejdeme, akoby vôbec nebola, alebo či dokážeme chlapcov svet, svet pripomínajúci ten z druhej planéty, brániť tak, že sa k onej čerešni priviažeme železnými reťazami. Dedko Ottaviano to dokázal. Pravda urobil to ešte, kým žil, kým mu nepuklo srdce, pričom to nebola jeho milovaná Felicita, čereš-

ňa, ku ktorej sa onými pomyselnými reťazami priviazal. Priviazal sa k svojmu vnukovi. Vedel totiž to, na čo sme my ostatní v honbe za svojimi prioritami už dávno zabudli, že nič nie je pod slnkom také dôležité ako na svet prichádzajúce dieťa.

Vlastne tu už o dieťa ani nejde, ide o nás. V tomto zmysle nie je paradoxne v Nanettiovej veľkolepej óde na detstvo dôležité dieťa. Dôležitejší je ten, ktorý sa stal jeho súčasťou, ktorý nie mačacím zlatom pofidérnych civilizovaných vymožeností, ale oným symbolickým vedierkom a lopatkou na piesok zakladal vo svojom vnútrí kovi budúcu úrodu ľudskosti.

A vôbec, nemali by sme aspoň raz napodobniť dieťa a pokúsiť sa postaviť náš svet na piesku? Ten, čo sme dosiaľ stavali na skale, sa totiž vždy temer do základov vyvrátil.

(Prednesené na seminári Perspektívy a vízie súčasnej detskej literatúry, ktorý sa uskutočnil na tohtoročnom Medzinárodnom knižnom veľtrhu v Bologni.)

MÔJ DEDKO JE ČEREŠŇA

ANGELA NANETTIOVÁ

Koncom novembra sudca, ktorý mal stáť na našej strane, určil, že pravdu má starosta a že obec si môže zobrať dedkovu pôdu. Mama celý týždeň nespala, otec neustále telefonoval a ja som do zošita zapísal, že keby ľudia namiesto áut používali helikoptéry alebo bicykle, nebolo by treba rozširovať cesty a brať ľuďom kus záhrady.

V tom čase som mával škaredé sny a zobúdzal som sa s výkrikmi. Občas som si sny pamätal a vyrozprával som ich mame, ale niekedy to nevyšlo a vtedy to bolo najstrašnejšie, pretože sa mi nepodarilo zahnať ich.

Raz som mal krásny sen, krátko pred rozhodnutím súdu. Snívало sa mi, že dedko sedí na najvyššom konári čerešne a rukou máva na mňa. Volal ma:

„Vyskoč! Neboj sa!“

Stál som na zemi a pozeral som sa na neho.

„Pod! Vyskoč!“

Odrazil som sa od zeme a cítil som, ako vystupujem hore. Dedko kýval rukou a ja som stúpал a stúpал. Bolo to, akoby som lietal. Počul som aj hlas babky Teodolindy, ako vraví:

„Nezjedzte ich všetky, chcem uvariť marmeládu!“

Dedko začal vyťahovať z vreciek hrste čerešní a vyhadzoval ich do-
vysoka.

„Vezmi si,“ volal, „koľko len chceš.“

Vyskakoval som, chytal som ich a robil som vo vzduchu kotrmelce. Dedko sa usmieval a stále opakoval:

„Vezmi si, vezmi...“

Vznášal som sa ako balón a čerešne padali ani padáky a lepili sa na konáre.

„Vezmi si ich, no tak, chlapče... vezmi!“

Ako ich hádzal, jednoducho sa zmenšoval a zmenšoval.

„Stačí, dedko, viac mi nedávaj!“

„Nestrachuj sa, môžeš si z nich natrhať, koľko chceš.“

Čerešne stále padali, dedko bol čoraz menší a menší, až som ho viac nevidel.

„Kde si, dedko!“ kričal som.

„Tu som, Tonino, som tu s tebou...“ odpovedal mi dedkov hlas.

Zobudil som sa, srdce mi silne bilo, ale nebál som sa, pretože som stále počul dedkov hlas, ktorý mi opakoval:

„Som tu, Tonino, som tu s tebou...“

Potom prišla jar a mama sa pustila do prác v záhrade. Až jedného dňa k nám prišiel strážnik, ktorého som každý deň videl pred školou, a priniesol mame list, aby ho podpísala. Začala sa vážna diskusia.

„Siala som...“

Strážnik povedal:

„To je zákon.“

Mama na to:

„To je násilie.“

A on:

„Ja s tým nemám nič spoločné...“ a tak ďalej, a tak ďalej.

Prišlo ešte jedno auto s dvoma pánmi, ktorí začali z neho vykladať kolíky a iné veci.

„Ako to? Chcete začať hned?“

„Áno, pani, zajtra prídu bagre,“ odpovedal ten, ktorý mal tvár ako bobor, a zdalo sa, že je veľmi spokojný.

„To je nehanebnosť! Hneď teraz idem za starostom.“

„Ako chcete, pani, ale vy viete, že je to zbytočné. Súd rozhodol...“

Potom ma pohladkal a povedal, že do školy ma môže odviezť on. Mama kývla hlavou, že áno, a zadívala sa na tých dvoch, ktorí zamierili k dedkovej záhrade.

„Ešte šťastie, že je mŕtvy,“ počul som, ako vravela.

Celou cestou som rozmýšľal, čo mám urobiť. Zabiť strážnika, vziať mu pištoľ, potom bežať domov a zabiť tých dvoch mužov... aj chlapa s tvárou bobra? Ale prišli sme do školy a stále som nič nevymyslel. Hodina sa vliekla a ja som sa iba vypytoval spolužiaka z lavice, kedy zazvoní.

Keď som sa vrátil domov, našiel som tam otca, ako kontroluje kolíky, čo tam tí muži povbýjali do zeme.

„Pozri, aká spúšť,“ vyhlásila mama. „Všetko pošliapali, škoda ako po slonoch!“

„Vzali ti iba štvrtinu záhrady,“ povedal otec, aby ju upokojil.

„Lenže zajtra prídu bagre a spustošia všetko ostatné.“

Mama mala pravdu. Na druhý deň, keď sme raňajkovali, prišlo auto s mužmi a hneď za ním dva skoro nové bagre. Dvaja šoféri a robotníci v oranžových montérkach. Mama sa tvárila, akoby sa nič nedialo, ale ja som vybehol na dvor.

„Kam ideš?“

„Bagre!“ zakričal som. Vždy som mal autá rád a mal som aj plné vrece modelov rôznych typov. Ale hrať sa s nimi je niečo iné. Teraz som sa na ne díval a premýšľal som, kde vziať ospravedlnenku a neísť do školy. Pozorovať ich pri práci. Áno, iba to som mal v hlave, keď muž s tvárou bobra zavolať na tých dvoch v oranžových montérkach:

„Najprv zotnite ten strom a potom kopte ďalej!“

Tým stromom bola Felice.

„Ten strom je dedkova čerešňa!“ zvolal som.

Možno som to ani nepovedal, iba som si to pomyslel. Bol som taký vyľakaný, že som sa nevládal ani pohnúť, nieto zastaviť bagre. Medzi tými mužmi znova spustili motory a začali posúvať páky. Boli už iba pár

MÔJ DEDKO JE ČEREŠŇA

ANGELA
NANETTIOVÁ

metrov od čerešne a ja som stále nevedel, čo mám robiť. Vtom sa lyžica bagra zdvihla a ja – neviem, čo sa so mnou stalo, pocítil som, akoby ma vo vnútri pichol trň.

„Mama!!!“ zakričal som z plného hrdla a rozbehol som sa k čerešni.

„Čo to robíš?“ počul som krik a potom mamin hlas, ktorý ma volal, ale ja som bol už na prvom konári. Dodnes si neviem vysvetliť, ako som naň dokázal tak rýchlo vyliezť.

Možno sa Felice ku mne sklonila alebo ma podvihol dedko. Ale pamätám si, že obidve ruky som mal dodriapané a skrvavené. To som si však všimol až neskôr. Muž s tvárou bobra a ostatní stáli dolu a radili sa, ako ma dostať zo stromu, a tak som vyliezol ešte vyššie.

„Zídeš dolu sám alebo máme zavolať požiarnikov?“

„Chcú zoŕať čerešňu!“ kričal som na mamu.

„Čože? Mňa ubezpečovali, že sa jej ani nedotknú.“

„Nemôžeme pracovať, keď strom zavadzia.“

„Tak choďte preč a nechajte nás na pokoji!“

„Počujte, nemám kedy s vami strácať čas. Urobte niečo, aby to dedko zišlo dolu, lebo...“

„Lebo čo?! Zotnete strom aj s dieťaťom? Prečo to neskúsite?“

Muž zanaďával, naskočil do auta a odštartoval ako raketa. Zostali sme ja, mama, Alfonzína a Oreste a obďaleč dvaja muži v bagri, ktorí, odkedy muži prišli, zabávali sa ako na divadelnom predstavení.

„Je ti zima?“ opýtala sa mama.

Mal som oblečený iba sveter a ponožky, ale našťastie svietilo slnko. Povedal som, že som v pohode. Potom sme čakali, kým sa nevráti muž s bobrou tvárou. Za ním prišlo auto s policajtni a dvaja hasiči. Všetci podišli k stromu a obzerali si ma. Policajt povedal mame:

„Pani, tu je nariadenie starostu. Zavolajte ho dolu, inak ho zložia hasiči.“

Videl som, že mama sa znepokojila.

„Tonino, prosím ťa!“

„Nezídem, pretože chcú zoŕať čerešňu,“ opakoval som.

Čím dlhšie som to opakoval, tým viac som cítil, že mám pravdu. Hasiči vošli do auta, začali vyťahovať rebrík a jeden už aj vystupoval hore. Počkal som, kým sa priblíži k môjmu konáru, a len čo sa načiahol, preskočil som na iný.

Požiarnici pohybovali rebríkom a ja som sa premiestňoval z jednej strany na druhú. Počul som pritom dedkov hlas:

„Musíš si myslieť, že si vták, že si kocúr, a musíš veriť tomu, že strom je tvoj priateľ...“

Tak som sa pohyboval stále hore a dolu, hasiči krútili rebríkom na všetky strany, ani tak sa im však nepodarilo chytiť ma. Napokon som sa vyškríbal na samý vrchol čerešne.

„Je to priveľmi nebezpečné,“ povedali, „to dieťa môže spadnúť...“ a prestali. Mama sa na mňa dívala vytreštenými očami, ale nepovedala nič.

Iba keď muž s tvárou bobra kopol do Alfonzíny, ktorá sa pritmolila, skríkla:

„Opovážte sa tej husi ešte raz dotknúť!“

„Hlúpa...!“ odpľul si chlap na zem a šiel za mužmi v bagroch.

Isté je, že keby na maminom mieste bola babka Teodolinda, zostal by po ňom iba masťný flak. Ten človek sa správal, akoby bol doma, pľul na zem, nadával a stále sa pozeral na hodinky. Odrazu povedal policajtom:

„Povedzte starostovi, aby si prišiel tento problém vyriešiť, pretože ja mám iné povinnosti a nemôžem strácať čas.“ A odišiel.

Hneď potom odišli aj policajti, porozprávať sa so starostom, ale hasiči ostali.

„Pre každý prípad, pani...“

Keď mama počula tie slová, desaťkrát mi zopakovala, aby som sa ani nepohol, a odišla telefonovať otcovi. Otec prišiel na poludnie a ja som bol na strome už štyri hodiny. Mama a hasiči sa na mňa zdola dívali a ona sa stále vypytovala:

„Nie je ti zima, Tonino?“

Povedal som, že nie, ale zuby mi drkotali. Začínal som pociťovať únavu a bol som aj hladný. Mama na mňa hľadela a zatínala päste.

„Upokoj sa, Tonino, prosím ťa. Je to zbytočné, radšej zíd dolu, zasadíme si iný strom...“

Keď som ju počul takto rozprávať, bol som ešte unavenejší, hladnejší a bola mi väčšia zima.

„Počkaj, zložíme ťa pomocou rebríka!“ navrhovali hasiči.

„No tak, Tonino.“

Dal som sa do plaču a bol som pripravený na to, že poviem áno. Lenže v tej chvíli som na najvyššom konári čerešne zbadal púčik. Bol pootvorený a už aj trochu ružový. Spomenul som si na tú noc, keď dedko pod čerešňou udržiaval oheň, aby puky nezmrzli. A potom dostal zápal pľúc. Povedal som si, že nezídem, a povedal som to aj otcovi, keď prišiel.

Otec sa veľmi nahneval, ale nie na mňa, lež na starostu, na policajtov, na mužov v bagroch aj na hasičov, pretože nerozprestrelí pod stromom plachtu.

„Ak sa tomu chlapcovi niečo stane, všetkých vás zažalujem!“ A odišiel aj on za starostom.

Ostali sme tam iba ja, mama a hasiči.

Čas plynul a mama sa pýtala stále častejšie:

„Ale prečo to tak dlho trvá?“

MÔJ DEDKO JE ČEREŠŇA

ANGELA NANETTIOVÁ

Hasiči pozerali na hodinky a ja som prosil dedka, aby mi nebola taká zima a nebol som hladný.

Konečne prišlo otcovo auto. Za ním policajné auto a v ňom starosta, ďalej učiteľka a moji dvaja spolužiaci Ricardo a Izabela. Za nimi Ricardov otec a s ním ďalší dvaja spolužiaci, Giovanna a Valter. A ešte auto neznámeho pána, v ktorom sedel akýsi novinár. Na konci radu som videl auto muža s bobrou tvárou, ale už bez bagra. Keď zaparkovali, dvor bol plný áut a všetci sa zhŕkli pod čerešňu.

Učiteľka sa spýtala:

„Je všetko v poriadku, Tonino?“

Giovanna a Izabela mi rukami kývali na pozdrav. Ricardo sa snažil vyliezť na strom.

Policajti sa dohadovali s hasičmi. Ricardov otec dal zaucho svojmu synovi a pán, ktorého som nepoznal, začal fotografovať.

Pán starosta povedal, ako mu je ľúto, že to zašlo tak ďaleko a že až od otca sa dozvedel, čo sa robí okolo čerešne. S tým vraj nebude problém, pretože čerešňa sa nemusí vyťať, bola by jej škoda, keď je taká pekná. On nikdy taký príkaz nedal a aj cesta sa môže budovať tak, ako to vymyslel stavebný úrad.

„A ty sa už upokoj,“ povedal a dodal: „Pod' dolu, dobre? Pôjdeme sa všetci najesť.“

Už som chcel súhlasiť, ale vtom som si spomenul, ako bol na stro-
me dedko s Alfonzínou, ako ho presviedčali, aby šiel na obed a nasledujúci deň ho odvedli do nemocnice. Neveril som im. Povedal som starostovi, že najprv musí podpísať rozhodnutie, že Felice nik nesmie ublížiť.

Starosta vzal papier a napísal, čo som chcel.

„A teraz zideš?“

Povedal som, že áno, ale keď som sa chcel pohnúť, nohy som mal ako kusy dreva. A tak hasiči vytiahli rebrík až k vrcholcu čerešne a zniesli ma dolu.

Keď ma zniesli, mama sa rozplakala a učiteľka ma pohladila po vlasoch. Ricardo mi povedal:

„Ty si mal šťastie, že si nebol v škole.“

Novinár sa čosi pýtal, ale zatiaľ čo on rozprával, zaspal som otcovi na pleci a nič som už nepočul.

Keď som sa prebudil, videl som, že cez roletu preniká svetlo. Z kuchyne som počul tok-tok-tok, dedko si pripravoval vaječný likér. V po-
lospánku som zavolal:

„Dedko! Dedko!“

Bol som si istý, že vojde so šálkou v ruke a začne spievať:

„Je tu jar... vstávajte, detičky!“

Lenže namiesto neho vošiel otec a rozsvietil svetlo.

„Už je večer, spal si sedem hodín,“ povedal mi.

„Myslel som, že je to dedko, počul som, ako šľahá vajíčko...“
 „Mama ti pripravuje lievance.“
 „A čo to svetlo?“
 „Rozložil som pod čerešňou oheň. Hrozí, že do rána bude mrznúť.“

Otec ma vzal na ruky a preniesol k oknu.
 „Túto noc zostanem tu a budem dávať pozor, aby oheň nevyhasol. Si rád?“

Povedal som, že áno. Potom sme chvíľu mlčali a iba tak sme sa dívali na oheň. Počuli sme, ako nás mama volá do kuchyne, tak sme šli.

V ten večer sa otec zdržal a aj potom, pretože bolo stále chladno, a ešte jeden týždeň a ďalší, a ďalší.

Zostal s nami navždy, nikdy viac od nás neodišiel.

Prel. Daniela Lozanová

Čarovná cesta príbehov

Dlhoročná spolupráca BIBIANY a Univerzitnej knižnice v Bratislave vyústila do projektu spoločnej výstavy kníh a ilustrácií Čarovná cesta príbehov s podnázvom Det-ské knihy ocenené Čestnou listinou IBBY. Expozícia bola prezentovaná vo Výstavnej sieni Ľudovíta Štúra na Michalskej ulici v čase od 6. do 28. mája 2010.

Cieľom výstavy bolo predstaviť odbornej aj laickej verejnosti kolekcie kníh pre deti a mládež ocenené Čestnou listinou IBBY. Čestná listina IBBY (IBBY Honour List) bola v rokoch 1956 – 1978 nazývaná Čestná listina Ceny H. Ch. Andersena. Od roku 1980 ju udeľuje Medzinárodná únia pre detskú knihu autorovi, ilustrátorovi a prekladateľovi za knihu pre deti a mládež. Návrhy na udelenie diplomu predkladajú národné sekcie IBBY v dvojročných intervaloch.

Výstava pozostávala z dvoch zložiek: v prvej boli prezentované tituly Čestnej listiny IBBY 2008, t. j. detské a juvenilné knižky, ktoré získali toto prestížne ocenenie za svoj výnimočný text, ilustrácie alebo preklad. Návštevníci tak mali možnosť zališ-tovať si v tituloch pochádzajúcich z mnohých kontinentov a z najrôznejších kultúr. Paralelne výstava ponúkla kompletný prehľad knižných titulov slovenských autorov, ktorí získali toto ocenenie od roku 1963. Vizualnú stránku expozície obohatili ilus-trácie z 15 ocenených kníh. Knihy slovenských tvorcov spolu ilustráciami v čase od 21. júna do 16. júla 2010 prezentovala aj Mestská knižnica v Piešťanoch.

Knihy sú súčasťou špeciálneho fondu Knižnice BIBIANA. Keďže BIBIANA je jed-nou z piatich inštitúcií na svete, kde sa kolekcia Čestnej listiny IBBY uchováva, ve-rejnosti sme prostredníctvom výstavy opäť pripomenuli jeden z unikátnych kniž-ných fondov našej inštitúcie.

EVA CÍFERSKÁ

ľubomír feldek

Cestovná správa z **Bologne**

Prišiel som do Bologne na ten veľtrh detských kníh –
na Fieru del libro per ragazzi.

Tých kníh!

Priznám sa, zle mi prišlo z nich.

Chuť písať hneď mi vzali,
papieroví darebáci.

Mesto?

Šiestemu zmyslu prenechal som šancu,
aby za mňa precítil,
že Danteho krok doznieva tu kdesi,
pod laubňami Guido Guinizelli pije...

Ach, laubne ako v Žiline!

Aj doma doštudujem si už sladký štýl!

A predsa som len dostal ten bozk histórie.

Keď už som od dvoch šikmých veží mieril na stanicu,
spokojný, že som stavebný ruch dejín minul bez vzruchu,
odrazu stál som pred tabuľou, hlásajúcou,
že neofašisti tu pred piatimi rokmi
vyhodili
vestibul plný ľudí do vzduchu.

Akože je to vlastne so slobodou, priatelia?

Koľko jej majú gauneri a koľko spisovatelia?

Hľa, celý svet je jedna Bologna!
 Usporadúva krásne veľtrhy kníh pre deti –
 a mená detí sú hneď vedľa
 na tabuliach obetí.

(Z básnickej zbierky Plakať je krásne, Smena, 1987, 1990. Knihu uvádzam s dvoma vročeniami preto, lebo vydavateľstvo Smena sa ju síce poponáhľalo vydať hneď po nežnej revolúcii, ale vročením 1990 zakamuflovalo fakt, že kniha už bola vytlačená s vročením 1987 a ÚV KSS ju vtedy zastavil tesne pred distribúciou do kníhkupectiev. Keď dnes čítam verše „Akože je to vlastne so slobodou, priatelia? Koľko jej majú gauneri a koľko spisovatelia?“, ani sa veľmi nečudujem. Naopak, čudujem sa, že som sa čudoval vtedy).

ATENTÁT V BOLOGNI nazývaný aj Bolonský masaker spáchali talianski neofašisti 2. augusta 1980 na hlavnej železničnej stanici. Priamo počas útoku, resp. krátko po ňom, zomrelo 76 ľudí, ďalší podľahli zraneniam v nasledujúcich dňoch. Najmladšou obeťou atentátu bolo trojročné dievčatko. Celkovo si útok vyžiadal smrť 8 detí. Okrem pamätnej tabule s menami obetí osadenej presne nad miestom výbuchu boli vonku umiestnené staničné hodiny, ktoré zastali o 10:25 hod. miestneho času. 2. august bol v Taliansku vyhlásený za deň obetí terorizmu.

Bolonská lúka slovenských kvetov

ROZHOVOR

s **Barbarou Brathovou**

Okrem Literárneho informačného centra Ministerstvo kultúry SR poverilo garantovaním nášho hostovania na Medzinárodnom veľtrhu detskej knihy v Bologni 2010 i BIBIANU, medzinárodný dom umenia pre deti. Kým LIC sa sústredilo na prezentáciu knižnej tvorby, ako aj na prípravu množstva sprievodných kultúrnych podujatí, BIBIANA, ktorá je už svojou podstatou zameraná predovšetkým na ilustračnú tvorbu pre deti, v rámci ktorej je garantom jedinečnej svetovej ilustračnej prehliadky Bienále ilustrácií Bratislava (BIB), sa rozhodla prezentovať v Bologni práve túto svoju aktivitu. A keďže Bienále v BIBIANE spadá pod samostatný Sekretariát BIB, prípravou bolonských podujatí bola poverená jeho vedúca kunsthistorička Barbara Brathová.

■ Keďže toto číslo Bibiany sa zameriava na naše čestné hostovanie na bolonskom knižnom veľtrhu, mali by sme zdokumentovať čo najviac aktivít BIBIANY a súčasne sa pokúsiť aj o ich objektívne vyhodnotenie. Kým začneme tou prvou, chcem predoslať, že už rok pred našim čestným hostovaním BIBIANA v gescii Evy Cíferskej usporiadala v bolonskej knižnici Sala Borsa výstavu Najkrajšie knihy Slovenska, ktorá potom zaujala záujemcov o slovenskú detskú knihu aj v Ríme. Takže akými hlavnými aktivitami sa BIBIA-

NA podieľala na našom čestnom bolonskom hostovaní?

Aktivity BIBIANY v rámci čestného hostovania boli postavené na dvoch blokoch alebo, ak chcete, dvoch typoch prezentácií. Tú prvú predstavovala výstavná činnosť, ktorá sa premietla do expozície Ocenených ilustrátorov na BIB 2009, druhou výstavou boli Ocenení slovenskí ilustrátori počas trvania BIB-u (1967-2009) a tretia expozícia predstavila všetkých doterajších držiteľov hlavnej ceny – GRAND PRIX 1967 – 2009, to znamená 22 autorov z rôznych krajín

sveta. Druhú časť aktivít BIBIANY tvorila diskusia na tému História a súčasné smerovanie BIB-u.

■ **Pristavme sa teraz trochu podrobnejšie pri každej z nich, pričom bude zaiste zaujímavé dozvedieť sa, s akými problémami ste sa pri ich príprave stretli a akú odozvu ste zaregistrovali pri ich prezentácii. Začnime výstavou Ilustrátori ocenení na BIB 2009.**

Na bolonskom knižnom veľtrhu tradične prezentujeme výsledky BIB-u. To znamená, že je to jedna z príležitostí na tomto prestížnom knižnom veľtrhu ukázať GRAND PRIX, Zlaté jablká, Plakety a Čestné uznania BIB, ktoré medzinárodná porota udelila, a zároveň tak naznačiť medzinárodné trendy v ilustračnej tvorbe pre deti. Hoci BIBIANA máva svoj veľtržný stánok spravidla na rovnakom mieste, tento rok vzhľadom na výnimočnosť čestného hostovania sme sa rozhodli situovať náš stánok vedľa stánku Literárneho informačného centra (LIC), čo predpokladalo nie-

len lepšiu koordináciu jednotlivých aktivít, ktoré sa konajú v obidvoch týchto priestoroch a mohli sa prelínať, ale zároveň mali stánky aj jednotný vizuál. Táto skutočnosť zvyšovala reprezentatívnosť celej akcie a zahraniční ilustrátori a pracovní partneri neboli nútení vyhľadávať nás na rôznych miestach veľtrhu. Zjednodušene povedané – bolo to ako „dva v jednom“. Chvilu, pravdaže, trvalo, kým sme sa dohodli, ale toto riešenie svoj účel splnilo. V našom stánku boli permanentne premietané aj dokumenty z BIB 2009, 2007 a 2005, ako aj informácie o aktivitách a výstavách BIBIANY. Jediným úskalím, keď sa pýtate na prípadné problémy, boli malé uskladňovacie možnosti na propagačné materiály, ktoré sa s enormnou rýchlosťou miňali a ktoré bolo nutné prenášať v priebehu každého dňa zo vzdialenejšieho depozitu. Ale to je už skôr otázka technického charakteru než hodnotenia výstavy.

■ **Druhá výstava, ktorú BIBIANA v Bologni usporiadala, mala názov**

Expozícia BIBIANY Ilustrátori ocenení na BIB 2009 vo veľtržnom paláci

Slovenskí ilustrátori ocenení na BIB 1967 – 2009. Nie oficiálne, ani nie v médiách, skôr v osobných rozhovoroch sa o tejto expozícii hovorilo pomerne často. Bola totiž exponovaná na mieste, kde by to čakal málokto – na bolonskej hlavnej železničnej stanici v podchode k perónom. Osobne si myslím prečo nie, aj keď sa priznám, že som s tým mal spočiatku problém. Železničná stanica slúži predsa inému účelu, než je výstavný, ľudia sem prišli cestovať, nie prezeráť si umenie, potom som si však uvedomil, že to predsa môže byť celkom vhodná upútavka, navyše na mieste, kde sa premelú denne stovky a stovky ľudí. Napokon, už ani neviem akou náhodou, som si spomenul na Feldekovu báseň Cestovná správa z Bologne inšpirovanú hrozným teroristickým útokom na bolonskú železničnú stanicu, pri ktorom zahynulo vyše osemdesiat nevinných ľudí, medzi nimi i deti, a vtedy som pochopil, že naša výstava je čosi ako kytica kvetov, ktorú kladieme pri pomníku obetí. Ak si uvedomíme všetky tieto súvislosti, musíme uznať, že už na vhodnejšom mieste výstava ani byť nemohla. S akou odozvou ste sa v Bologni na túto výstavu stretli vy?

Na situovanie výstavy v tomto, povedzme, „kurióznom“ priestore boli od začiatku kontroverzné názory a reakcie. Vždy sa dá na každú problematiku pozrieť z dvoch uhlov a jedným, tým pozitívnym, bol aj fakt, ktorý spomínate, že výstava mala šancu na vysokú „návštevnosť“ vzhľadom na frekventovanosť miesta a mohla fungovať aj ako upútavka. Otázne je, či ľudia, ktorí sa náhlija – či už z dlhšej cesty domov, alebo naopak z domu do inej destinácie – majú chuť a čas sa ešte pozastaviť pri umení. Musím uznať, že ma samu prekvapilo, keď

som videla, že cestujúci sa naozaj pristavili a študovali reprodukcie originálov ilustrácií slovenských autorov. Aj keď, iste vám zároveň vkráde do mysle myšlienka, či im len náhodou vlak hodinu nemešká. Ale moment, že sa pristavia, každého realizátora poteší. Na druhej strane priznávam, že hneď od začiatku som sa s prezentáciou výstavy na tomto mieste nestotožnila a môj názor sa nezmenil ani po zážitku s pár prístavnými cestujúcimi. Úskalím je, že stanica v Bologni nemá reprezentatívny charakter, priveľmi pripomína slovenské staničné pomery. Významy, ktoré ste našli, respektíve aplikovali na danú výstavu a miesto, majú rozhodne svoju poetiku a silu. Napriek skutočnosti, že pri každej návšteve Bologne si zrejme takmer každý v sebe s úctou spomenie na obete teroristického útoku, príde mi táto dobre mienená metafora predsa len pritiahnutá za vlasy. Skúsme si povedať na rovinu, že ani „vôňa“ spomenutej imaginárnej „kytice kvetov“ nepremôže klasický staničný pach.

■ Na exkluzívnom mieste, v priestoroch historickej knižnice Biblioteca Archiginnasio, ktorá sa nachádza v centre Bologne, bola inštalovaná aj tretia výstava GRAND PRIX BIB 1967 – 2009. V súvislosti s touto výstavou sa mi žiada odcitovať generálnu komisárku BIB-u Zuzanu Jarošovú, ktorá napísala: *„Bratislavské bienále už takmer polstoročie plní úžasnú misiu, ktorej dosah si možno ani celkom dobre neuvedomujeme. Vychováva ku kráse, kultivuje, zušľachtľuje dušu detí od najútlejšieho veku na celom svete prostredníctvom kvalitnej umeleckej ilustrácie. A hoci BIB vznikol roku 1967, jeho význam a zmysel stále rastie. Veď náš svet čoraz rafinovanejšie atakuje konzum, komercia, gýč, kríza duchov-*

Otvorenie výstavy GRAND PRIX 1967 – 2009 vo veľkolepej sále knižnice Biblioteca Archiginnasio

ných hodnôt. Pracovníci zabezpečujúci BIB už 43 rokov hľadajú po celom svete najlepšie originály ilustrácií, aby boli v Bratislave vystavené, porovnávané, hodnotené a oceňované. A je neuveriteľné, že aj po takmer polstoročí BIB vo svojej podobe a nekomerčnosti zostáva unikátnym bezkonkurenčným podujatím vo svete.“ Myšlienka predstaviť na takej významnej udalosti, akou je bolonský knižný veľtrh, BIB, bola teda nepochybne opodstatnená. Skutočne sa tým demonštrovala jeho zakorenenosť a súčasne životodarnosť, bolo však z hľadiska návštevnosti vhodné aj rozhodnutie neinštalovať výstavu v priestoroch veľtržného paláca, ale mimo neho?

Aktivity Slovenska v rámci čestného hostovania v Bologni boli rozptýlené po celom meste práve preto, aby sa k nim dostalo väčšie množstvo návštevníkov, ale aj preto, že priamo na veľtrhu prebiehali iné akcie. Toto bol koncept Bologne a myslím, že bol správny, pretože nesústredil všetko na jedno miesto. Biblioteca Archiginnasio je jeden nádherný historický skvost. Odmietnuť ponuku vystavovať na takom charismatickom mieste by bol hriech. Pamätám si, že počas niektorých ročníkov bolonského knižného veľtrhu v minulosti sa práve tam situovalo slávnostné odovzdávanie cien tvorcom. Predstaviť GRAND PRIX BIB v tejto impozantnej knižnici bola pocta. Výstave akoby priestor dával ešte ďalšiu nadhodnotu, honor. Bolonské publikum je navyše zvyknuté cirkulovať po jednotlivých výstavách, preto predpokladám (a ticho dúfam), že na tomto mieste malo teda aj vďaka našej výstave dvojité zážitok.

■ V tejto súvislosti by som rád spomenul katalóg, ktorý vydala BIBIANA v spolupráci s Ministerstvom kul-

túry SR a ktorý ste vy pripravili. Je to parádny kúsok, malé umelecké dielko, nepochybne aj zásluhou typografického riešenia Vladislava Rostoku. Je v ňom všetko – základné biografické i umelecké identifikačné údaje o jednotlivých víťazoch BIB-u, dominantná ilustrácia z oceneného diela. Neostáva mi nič iné len vysloviť uznanie BIBIANE za takýto projekt a vám, jeho konkrétnym tvorcom, za jeho realizáciu. A aký pocit máte z neho vy?

Dakujem za uznanie, potešilo ma. Musím spomenúť, že realizácii tohto „malého umeleckého dielka“, ako ste ho nazvali, predchádzalo niekoľko variantov. Nad týmto materiálom sa v BIBIANE uvažovalo pomerne dlho. Ako to už býva, zvlášť v rozpočtových organizáciách, takmer všetko závisí od finančných možností. Boli sme si vedomí toho, že materiál tohto typu a významu je dôležitý nielen v súvislosti so zamýšľanou výstavou, ale samozrejme aj ako výstup dokumentácie všetkých GRAND PRIX, ktoré boli doposiaľ na BIB-e udeľované. Preto prioritou bolo vytvoriť niečo skutočne reprezentatívne, čo by mohlo výstavu sprevádzať aj ďalej do sveta. Pred časom som robila aj materiál o všetkých ocenených slovenských ilustrátoroch, ktorý sme sa tiež rozhodli doplniť a znova vydať. Bologna dala teda príležitosť oba tieto materiály skompletizovať. Asi ani nemusím pripomínať, že v konečnom dôsledku na poslednú chvíľu bolo všetko inak a rozhodli sme sa tieto dva materiály zjednotiť, čo však znamenalo v krátkom čase pripraviť celý materiál nanovo. Pustila som sa teda do sústreďovania podkladov. K mnohým informáciám mi dopomohla knižnica BIBIANY, po nociach som surfovala po internete a snažila sa všetko dostupné zaktualizovať, napísať charakteristiku jednotlivých autorov. Pochopiteľne,

Seminár Minulosť a budúcnosť slovenskej ilustrácie. Zľava Barbara Brathová, Arianna Papini, prof. Dušan Kállay a jeho manželka Kamila Štanclová

táto posledná tvorivá fáza bola z môjho pohľadu najatraktívnejšia, lebo som mohla prenikať do hĺbky diela. Samozrejme, obal predáva. S Vladom Rostkom som robila dlhé roky, pracovali sme spolu na mnohých katalógoch BIB-u, aj iných materiáloch. Jeho tvorivý a puntičkársky dôsledný prístup si nesmierne vážim a teším sa, že mohol tieto dve publikácie zas robiť on. Jeho grafické myslenie a cítenie má svoj charakteristický rukopis, ktorý niektorí žiarlivci dokonca napádajú. O to viac ma teší, že Bologna opäť dokázala jeho výtvarné kvality, pretože bol autorom grafiky aj katalógu k centrálnej výstave, aj ku knihe dvoch jazykových mutácií o slovenských literárnych a výtvarných tvorcoch. A aby som sa po dlhých úvahách dostala k vašej otázke o pocite: dovoľm si neskromne priznať, že som na toto „dielko“ hrdá – ako na všetko, čo nevzniká ľahko.

■ **Na veľtrhu som stretol niekoľkých slovenských výtvarníkov. Ich prítomnosť súvisela so seminárom na tému Minulosť a budúcnosť slovenskej ilus-**

trácie. Kto pripravoval tento seminár a na základe akého kritéria sa naň pozývali slovenskí ilustrátori?

Prítomnosť slovenských výtvarníkov v Bologni súvisela nielen so seminárom, ale aj so samotnou skutočnosťou, že ich práce boli súčasťou hlavnej expozície a že si udalosť tohto typu nechceli nechať ujsť. Príprava seminára prešla niekoľkými hektickými peripetiami. Jedného dňa, pomerne tesne pred Bolognou, mi zavolała pani Miroslava Vallová, že by bolo dobré zaradiť do programu na veľtrhu tento seminár a že na základe odporúčania profesora Dušana Kállaya uvažovali nad tým, aby som tento seminár pripravila a odmoderovala. Dostala som od nej zoznam mien a z toho som vychádzala. Predpokladom výberu bolo, aby boli zastúpení naši ocenení ilustrátori všetkých generácií a predstavení aj celkom mladí tvorcovia. Samozrejme, nie je jednoduché vtesnať sa do časového limitu, ktorý nám bol k dispozícii. Niekedy aj hodina sa vám môže zdať dlhá a inokedy prikrátka, záleží na tom, kto vám ju

Seminár o histórii a súčasnosti BIB-u. Zľava Grazia Gotti, Barbara Brathová, Dušan Roll, Zuzana Jarošová, Peter Tvrdoň a prekladateľ Rastó Bartakovič

naplní a s kým ju trávite. Vedela som, že niekto hovorí dlho a rád, iný zas má stres prezentovať sa verbálne na verejnosti. Chcela som na seminári obsiahnuť niekoľko rovín, pričom bolo dôležité sklbiť ich tak, aby mali svoju logiku, aby sa divák čo najviac dozvedel, aby bola debata dynamická a nenudila a aby sa formulovali informácie a názory, s ktorými môžu záujemci ďalej pracovať. Úskalím bol samotný fakt, že účastníkov bolo veľa, mali sa všetci vystriedať v danom časovom úseku (nehovoriac o tom, že sa ešte seminár aj tlmočil). Niekedy je veľmi zložité vstupovať niekomu do rozhovoru, zvlášť, keď hovorí zaujímavo. Zároveň musíte udržať debatu cca v takom rozsahu, aby časovo nik nebol ukrivdený. A celá vaša príprava a dobre premyslená koncepcia sa v „cuku letu“ zmení, lebo 5 minút pred začiatkom dostanete informáciu, že niekto chce hovoriť prvý, niekto zas musí skôr odísť, a tak je to nakoniec otázka improvizácie a dobrých nervov. Ale rozhodne to bola výzva

a musím povedať, že aj napriek počiatočným obavám, ma bavila a výsledok návštevníci hodnotili pozitívne.

■ **S výberom súvisí aj moja ďalšia otázka. Popri výstavách, ktoré som spomenul, boli ste aj komisárkou výstavy SLOVAK UNITED IMAGINATIONS, ktorú pripravilo Literárne informačné centrum. Bola to skutočne reprezentatívna inštalácia prác slovenských výtvarných umelcov aj vďaka invenčnej realizácii akademického maliara Pavla Chomu. Bol to akýsi rozprávkový les, v ktorom vybraní ilustrátori mali svoj stromček s menom a piatimi vetvami, na ktorých boli vystavené ich ilustrácie. Koľko bolo tých stromčekov/ilustrátorov a čo rozhodlo, že ste vybrali práve ich a nie iných?**

Expozícia mala prezentovať lúku plnú kvetov – ilustrácií. Bola vizuálne čistá, elegantná, vzdušná, bez zbytočných detailov. Jednotlivé stojany boli upravené tak, aby sa plochy s ilustrá-

ciami mohli nielen v rôznych uhloch horizontálne mierne nakláňať, ale aj otáčať (doslova v nich listovať), čo umožňovalo na jednej strane ich jednoduchú dostupnosť, ale aj variabilnosť. Návštevník teda ich manipuláciou akoby mimovoľne vstupoval do vizuálu expozície. Na výstave bolo zastúpených 32 ilustrátorov, každý z nich sa prezentoval piatimi ilustráciami, čiže konečný počet originálov bol 160 diel zo šesťdesiatich kníh. Dôležité bolo, že sme ukázali široké spektrum prístupov k rôznym témam, škálu techník, ale predovšetkým vývoj a posun ilustračnej tvorby. Musím povedať, že hoci práca na tomto projekte vôbec nebola jednoduchá, predchádzali jej mnohé sedenia a debaty v LIC-e. Pri tejto príležitosti chcem poďakovať za to, že som dostala plnú dôveru objednávateľa a že do mojich odborných rozhodnutí mi nikto nezasiahol.

■ **Vráťme sa k semináru Minulosť a budúcnosť slovenskej ilustrácie. Aká bola jeho úroveň? Bol zaujímavý len prítomnosťou našich ilustračných osobností alebo na ňom odznegli aj príspevky/názory, ktoré skutočne reflektovali súčasnú situáciu nášho ilustračného umenia, pomenovali jeho problémy, prípadne naznačovali smery, ktorými sa v blízkej budúcnosti toto umenie bude uberať? Ak áno, akú budúcnosť slovenskej ilustrácie pre deti predpokladáte vy?**

Seminár bol postavený tak, že hlavnými rečníkmi boli Dušan Kállay a Kamila Štanclová, ktorí informovali predovšetkým o svojej autorskej výstave, ktorú v Bologni prezentovali. O svojom vzťahu k nim a o komparácii slovenskej a talianskej ilustrácie prehovorila ilustrátorka Arianna Papini, ktorá zároveň otvorila problematiku aj vydavateľskej činnosti. Joanna Dillner z talianskej

vetvy Bohem Press porozprávala zas o úspechoch slovenských ilustrátorov v tomto vydavateľstve a špecifikovala kritériá ich výberu. Priestor dostala aj Valéria Malíková z vydavateľstva IKAR, ktorá predstavila najčerstvejší titul publikácie Tisíc a jedna noc a najvýrečnejším odborníkom na detskú ilustráciu v Taliansku bol profesor Livio Sossi, s ktorým by sa dalo hovoriť o ilustrácií aj týždeň v jednom kuse. Títo odborníci zaručovali vysokú úroveň diskusie, pričom v ich očiach slovenská ilustračná tvorba vyznievala nadmieru priaznivo. Taliani vysoko vyzdvihli našu ilustrátorskú školu, jej ojedinelosť a špecifiká. Prítomní slovenskí ilustrátori sa dostali k slovu len krátko. Miloš Kopták predstavil ASIL (asociáciu ilustrátorov), Martina Matlovičová sa vyjadrila k cene, ktorú získala na ostatnom BIB-e (Zlaté jablko BIB 2009), medzi zúčastnenými sa ocitli aj Peter Uchnár (Zlaté jablko BIB 1999), Ľubo Paľo (Zlaté jablko BIB 2005), Peter Čisárik, mladá Daniela Olejníková i Tomáš Klepoch a mnohí ďalší, ktorí sedeli v auditóriu. Počas debaty prebiehala videoprojekcia diel Dušana Kállaya a Kamily Štanclovej, ako aj prezentácia prítomných ilustrátorov.

Z môjho pohľadu budúcnosť slovenskej ilustrácie stojí na dvoch základných predpokladoch, ktoré predznamenujú jej úspech. Jedným z nich je kvalitná tradícia ilustrátorskej školy vedená profesionálnymi pedagógmi, druhou je dravé tvorivé nasadenie a odvaha mladšej generácie, ktorá má väčší kontakt so zahraničím a možnosti nasávania nových vizuálnych informácií, z ktorých vyplýva aj istý stupeň pokory pred tvorbou iných a energia na tvorbu vlastnú. Osobnosť a veľkosť umelca je meraná mierou jeho pokory. Často to tak býva, že tí, čo si neveria a pochybujú o sebe, sú najlepšie. Osobne ma teší, že máme

*Slovenskí výtvarníci žijúci v Talianku – Stano Dusík a Maja Dusíková.
Vpravo pracovník BIBIANY Marián Potrok*

v strednej generácii a v mladých ilustrátoroch vysoký potenciál, ktorý v medzinárodnom kontexte s hrdosťou obstoí. Pochopiteľne, musia mať na to vytvorené adekvátne podmienky, inteligentných a chápaných vydavateľov, priestor na prezentáciu svojej tvorby a nakoniec aj morálne a finančné ohodnotenie.

■ **Okrem tohto seminára uskutočnil sa aj seminár História BIB-u, ktorý viedla Grazia Gotti. Predstavte, prosím, túto osobnosť čitateľom Bibiany a opäť vyhodnoťte úroveň tohto podujatia.**

Pani Grazia Gotti, ktorá mala seminár moderovať v prvej fáze meškala, takže sme sa spoiatku obávali, či sa dostaví. Tým sa však vytvoril priestor na to, aby sa hala pre návštevníkov viac naplnila, pretože treba priznať, že pokročilý popoludňajší čas tomuto semináru z hľadiska účasti veľmi neprial. Grazia Gotti nás nakoniec poctila svojou účasťou, ale s kurióznou informáciou, že ráno stratila hlas. Grazia Gotti bola však

v gestikulácii a v písaní si poznámok taká dychtivá, že sa jej otázky dali rozpoznať. V konečnom dôsledku, každý z účastníkov mal pripravený svoj vlastný vstup a vďaka excelentnému tlmočeniu Rasťa Bartakoviča do taliančiny to nakoniec nebol žiaden problém. Úroveň seminára sa niesla viac-menej v informatívnom charaktere s úvodným presahom do histórie. Grazia Gotti je odborníčka na detskú literatúru a ilustráciu v Taliansku, ktorá sleduje vývoj Bienále ilustrácií Bratislava dlhé roky a je jeho veľkou obdivovateľkou. Okrem nej sa však seminára zúčastnila aj Marcella Terrussi z Talianska, ktorá bola členkou medzinárodnej poroty BIB 2009 a porozprávala prítomným o svojich bezprostredných zážitkoch z Bratislavy.

■ **Expozície BIBIANY zamerané na BIB mali predovšetkým retrospektívnu podobu. Dokladali jeho jedinečnosť a zmysel. Na seminároch sa však pravdepodobne nehovorilo o BIB-e len z tohto historického a súčasne**

pietneho aspektu. Zaiste sa spomenuli i problémy, ktoré s ním a s jeho ďalším vývinom súvisia. Vy ste boli nielen komisárkou výstav, ale ste sa na týchto seminároch aj zúčastnili. Takže hovorilo sa aj o budúcnosti BIB-u alebo sa len rekapitulovalo?

V prvom bloku sa predovšetkým rekapitulovalo a spomínalo, siahalo sa hlboko do minulosti a osobných zážitkov ešte vtedajšieho predsedu medzinárodného komitétu Dušana Rolla, ktorý mal priestor predstaviť historizujúce hľadisko BIB-u. Globálne o BIBIANE, jej aktivitách, finančných možnostiach a úskaliach hovoril jej riaditeľ Peter Tvrdoň a o čias-točných zmenách a smerovaní prehovorila generálna komisárka BIB-u Zuzana Jarošová. Zaznela výzva k ešte väčšej spolupráci s IBBY i inými organizáciami v snahe hľadať nové možnosti účasti ďal-

ších krajín na BIB-e, hovorilo sa o klauzule zaradenia víťaza GRAND PRIX do medzinárodnej poroty vždy v nasledujúcom ročníku. Mojou úlohou v kontexte bolonského hostovania bolo pripraviť so Sekretariátom BIB-u spomínané výstavy. Treba pripomenúť, že určitá časť originálov ilustrácií na hlavnú expozíciu bola zapožičaná tiež z majetku BIBIANY. Na seminári k histórii BIB-u moji predrečníci naplnili informačný blok o BIB-e a BIBIANE do takej miery, že som nemusela navrstvovať faktografiu a vytvoril sa mi priestor na názorový diapazón o súčasnom stave ilustračnej tvorby doma i vo svete. Bolo príjemné vidieť, ako profesor Livio Sossi na to všetko súhlasne priklakoval hlavou.

Pripravil ONDREJ SLIACKY

Najnovší nositeľ GRAND PRIX BIB 2009 španielsky výtvarník Josep Antoni Tásies Penella

zuzana stanislavová

Moderna a postmoderna v autorskej rozprávke po roku 1989

Žánrová oblasť autorskej rozprávky je po roku 1989 najviac spojená s novými vývinovými trendmi i s novými menami mladých autorov, hoci práve tu je zároveň i najviac komercie a gýča. Vzostup, najmä po roku 2000, zaznamenal ten typ rozprávky, ktorá prehľbuje svoj myšlienkový plán a príbehovú líniu dokáže spojiť s imagináciou a metaforou, vytvárajúc symbolicko-filozofický plán textu. Tento typ rozprávky najhlbšie a esteticky najpôsobivejšie prenikol do psycho-sociálnych problémov súčasného človeka. Tonalitou to býva väčšinou vážnejšia rozprávka, inklinujúca k hlbavosti. Tejto rozprávke nie sú cudzie civilné, takmer poviedkové polohy, ale ani hravá paródia, absurdita alebo lyrická imaginácia.

ROZPRÁVKA ZÁVAŽNÝCH ŽIVOTNÝCH OBSAHOV

Takéto rozprávky reprezentuje Ján Uličiansky, ktorý sa vyprofilo-

val na jednu z najvýraznejších osobností detskej literatúry. Okrem stabilných umeleckých kvalít je jeho tvorba pozoruhodná aj neustálym objavovaním nových výrazových postupov. V knihe *Snehuliacke ostrovy* (1990) hravo-parodickými príbehmi snehuliakov, ktorí sú vlastne štylizovanými ľudskými charaktermi, vytvára podobnosť o ľudskej spoločnosti. Podľa zákonitostí detskej hry a fantázie vystaval nonsense v príbehu *Máme Emu* (1993), určenom pre najmenších čitateľov, rovnako ako v štvorici rozprávok *Pán Prváčik* (2002), kde sa jemná, nevtieravá a zmysluplne využitá fantazijnosť podieľa na modelovaní hrdinov síce nevýbojných, ale vnútorne silných a schopných potešiť iných snom o slobode, šťastí a autentickej sebarealizácii. *Veverička Veronka* (1996, v rozšírenom vydaní s názvom *Veveričky*, 2008) je zasa poetickou správou o priateľstve ako vzťahu založenom na dôvere, vyjadrenom paralelizovaním ľudského a animálneho

plánu s prvkami paródie a jazykového vtípu. V cykle rozprávkových grotesiek *Podivuhodné príbehy siedmich morí* (2003) ponúkol čitateľovi vtípnú paródiu na slávne námorské objavy i na fenomén moci. Dôvtipnosť intertextuálnej hry počíta so znalosťou historických či literárnych súvislostí okolo vybraných postáv a problémov. Príbehy tak nadobúdajú okrem dobrodružno-grotesknej dejovej roviny aj vertikálny významový rozmer postavený na konfrontácii dvoch významových kontextov. Imaginatívne príbehy knihy *Čarovný chlapec* (2005) sú aktuálnou výpoveďou o ľudských vzťahoch a hodnotách, o štýle doby a životnom pociť človeka v nej.

Autentický „duch“ súčasnej doby inkorporoval do rozprávok *Kocúr na kolieskových korčuliach* (2006). Sužet sa tu rodí z latentne prítomného rozporu medzi žitou, v mnohom neuspokojujúcou realitou na jednej strane a detskou túžbou na strane druhej, čím prózy získavajú rozmer aktuálnej výpovede o problémoch súčasných detí, rodín a stávajú sa svedectvom o stave vnútorného sveta dnešných mestských detí. Keďže kocúr sa objaví vždy v momente intenzívne pociťovaných životných problémov hrdinu a tie sa nahadzujú i riešia prostredníctvom intertextových prepojení so sužetmi známych ľudových i autorských rozprávok, stávajú sa Uličianskeho príbehy zároveň aj zaujímavou literárnou hrou. Rozprávka *Malá princezná* (2009) obsahuje priame i nepriame intertextové odkazy na dielo A. de Saint Exupéryho. Analogicky je rozprávaním a jedným z protagonistov dospelý človek v existenciálnej situácii (zaseknutý vo výťahu obytného domu). Malá princezná prichádza podobne ako Malý princ z neznáma (predčas-

ne narodené dieťa), putuje nie po planetách, lež po bytoch jedného obytného domu. V príbehovom pláne hľadá svoju mamu a posteľku s nebesami; v druhom, hĺbkovom pláne (v ktorom je zmysel putovania analogický Malému princovi) hľadá odpoveď na otázku o podstate sveta, do ktorého deti prichádzajú, a či sa do tohto sveta oplatí narodiť. Aj ona sa stretáva s absurditou ľudského konania, charakterov a vzťahov, vo svojej čistote nemôže rozumieť svetu, kde ľudia pre sústredenosť na vlastný problém fungujú len v pragmatickej parcialite, ktorá ich znecitlivuje k problémom iných. Pre detského čitateľa tu zostane veľa nedourčeného, čo sa recepcie zrealizuje až neskôr. Príbehová línia však ponúka optimálnu dávku tajomnosti, neobyčajnosti, nehy a romantiky. Imaginácia a symbolika v spojení s dramatickými prvkami sú prostriedkami na vyjadrenie autorovej filozofie hodnôt. Humánne poslanstvo nasmerované proti egoizmu a zlomyselnosti nesie rozprávka *Štyria škriatkovia a víla* (2009), prezentovaná aj ako divadelná hra.

Poetiku založenú na evokácii pocitov a predstáv i sklon experimentovať originálne využil ďalší rozprávkar, profilujúci autorskú rozprávku po roku 1989, **Daniel Hevier**. K typu fantazijnó-zábavnej rozprávky s prvkami hry, paródie, nonsensu patrí v jeho tvorbe z posledného obdobia rozprávka *Aladár a Baltazár na kolotoči* (1990), ako aj séria „buvirozprávok“, v ktorých je štýlotvorným fenoménom rituál uspávania, ľudskej blízkosti a akt rozprávania. Čapkovsky úsmevnými príbehmi o spolužití človeka s prírodou sú prózy v knihe *Konor, malý psík s veľkým menom* (1997); viažu sa síce na prítomnosť psa v rodine, ale cez vzťah

k nemu sú v skutočnosti predovšetkým správou o ľuďoch. Mimoriadnym literárnym počinom bolo na prelome storočí publikovanie jeho postmoderného feérického príbehu *Krajina Agord* (2001). Kniha je výnimočná vysokou estetickou úrovňou literárnej i výtvarnej (autor si knihu sám ilustroval) realizácie problému závislosti, ujasneným autorským zámerom a voľbou objavnej autorskej stratégie pri jeho realizácii. V tom zmysle je príznaková už kompozícia (iniciálové využitie veľkých písmen medzinárodnej abecedy na každej strane knihy je čitateľným odkazom na prirodzenú usporiadanosť života, ktorú závislosť deštruuje). Surrealistický spôsob „vyplavovania“ obrazov z podvedomia a zmyslové skonkrétnenie ich podstaty do grotesknej podoby, princíp psychického automatizmu, asociácií, funkčnej slovnej hry autor podriadil strategickému zámeru: vytvoriť „hmatateľnú“ predstavu o stave závislosti. Vymodeloval tak paralelný svet vybudovaný z až predmetovo skonkrétnených pocitov a predstáv sprevádzajúcich závislosť a načrtnutých v ich ambivalentnej podstate (láskavé i odpudzujúce). Nebezpečnú príťažlivosť drogy Hevier evokatívne naznačuje v svojráznom „prológu“, ktorý tvorí báseň Psst!, a explicitne vypovedá v listoch psychológa deťom a rodičom, ktoré zasa tvoria epilóg knihy. Dospel teda k jedinečnej syntéze estetizovanej hry, aká je preňho charakteristická najmä v 80. rokoch, a estetizácie poznania, čo je preňho zasa príznačné v 90. rokoch.

Exupéryovská symbolika s latentným meditatívnym až mystickým rozmerom charakterizuje aj rozprávkovú tvorbu básnika **Erika Jakuba Grocha** (1957). Jemné, rozprávačsky kultivované príbehy v jeho debute *Tuláčik*

a *Klára* (2000 – 2001) citlivo konkretizujú v sujetovom rámci priateľstva medzi dievčatkou a zatúlaným psíkom podstatu základných ľudských hodnôt: láskavosti, tolerance, úprimnosti, lásky a domova. Lyricko-imaginatívna dvojrozprávka *Píšťalkár* (2006) s filozofickým plánom vypovedá v prvom príbehu (Píšťalkár) o autenticite ľudského života a šťastia. Druhá próza, *Dievčatko so zápalkami*, je lyricko-filozofickou parafrázou rovnomennej Andersenovej rozprávky. Princíp metamorfózy (premena dievčatka na dreveného Ježiška ležiaceho v jasličkách pod vianočným stromčekom) a odkaz napísaný neviditeľným písmom posilňuje mysticko-duchovný rozmer prózy. Imaginácia postavená na narácii spojenej s vysokou dávkou lyrickej neurčitosti a mnohoznačnosti evokuje v rozprávke *Ábé, Aha a spol. Rozprávky pre indigové deti* (2009) fenomén tzv. „indigových“ detí, t. j. detí s „anjelskou podstatou“, vnímajúcich „dušu“ vecí. Protagonisti Grochových rozprávok, chlapec Ábé a dievča Aha, sú v istom zmysle tematizáciou takýchto bytostí a leitmotívom spájajúcim inak dekomponovaný text, postavený na dômyselnej literárnej hre, alúziách a priamych citáciách. Lyrický náznak, mystifikačná hra, nenápadne načrtnutá opozícia prirodzeného a umelého, prírodného a technického, vytvárajú druhý plán prózy, naplnený znakmi, ktorých dešifrovanie kladie na kultúrny rozhľad čitateľa vysoké nároky.

Esteticky stvárnená duchovná dimenzia tvorí podstatu rozprávok **Daniela Pastirčáka** (1959). Inšpirovaný rozprávkami H. Ch. Andersena, O. Wilda a H. Hesseho vytvoril vo svojej prvej knihe pre deti *Damianova rieka* (1993) príbehy, ktoré sú v rámci bohatšej metaforickej obraznosti a symboli-

Zľava prof. Livio Sossi, prekladateľ Rastó Bartakovič a Dušan Dušek

ky „úvahami o základných otázkach duchovného bytia človeka, o zmysle jeho existencie, o etických pravidlách, ktoré by nemal porušovať“ (Ondráš in Sliacky, 2009, s. 282). Fantastika, intertextové konexie a duchovné znamenia sa podieľajú na vytváraní rozprávkovej fikcie aj v druhej autorovej knižke pre deti *Čintet alebo More na konci sveta* (2000). Princíp surrealisticko-snovej grotesky sa stal prostriedkom na reflektovanie problému identity a slobody človeka, jeho životných hodnôt a morálnej sily pri stretnutí s fenoménom moci. Povrchovú vrstvu románu tvorí príbeh o putovaní detí vo feérickom časopriestore a hľadanií pravidiel k vymyslenej hre „čintet“. V hĺbkovom pláne je príbeh podobnosťou a meditáciou o hľadaní cesty k autentickému životu, láske a harmónii. Tomu zodpovedá symbolika postáv i motívov (hľadanie strateného brata, baránok, hľadanie vlastnej piesňovej melódie, hudobná harmónia), aj sporadické gnómske výroky. Próza

predstavuje v slovenskej literatúre pre mládež hodnotou i poetikou ojedinelé dielo „vysokej“ fantastiky, založené na projekcii fiktívnych svetov s ich symbolickými významami.

Ako tvorca imaginatívnych rozprávok, pre ktorého je príznačné presvedčenie, že „fantázia si musí uchovať poslanie vyvolávať pozitívne city, uprednostňovať iného pred sebou, brániť život pred necitlivosťou“ (Žemberová, 2000, s. 74), sa v 90. rokoch vyprofiloval **Ján Milčák** (1935). Poetický svet jeho prvej knihy *Rozprávka o Marianke* (1990) je vytvorený hravosťou a fantáziou, prelína sa v ňom realita s absurditou a mystifikáciou. V rozprávke *Chlapec Lampášik* (1996) prostredníctvom metafory a symbolu upozorňuje na potrebu porozumenia, harmónie medzi ľuďmi i medzi človekom a jeho prírodným prostredím. V rozprávke *Zuzanka a pán Odilo* (2004) tematizuje jeden z emblémov súčasnej digitálnej doby, mobilný telefón: hrdinami rozprávky sú deti, imaginár-

na postavička panáčka z mobilného telefónu, ale opäť predovšetkým detská fantázia, ktorá personifikuje svet predmetov a javov. Milčákova práca so slovom a fantazijnou líniou vyvoláva bohaté zmyslové predstavy. Výpoveď o potrebe komunikovať navzájom, o priateľstve a ochote vzájomne si pomáhať, o zdvorilosti a tolerancii (čo sú stále hodnoty autorových rozprávok) sa realizuje súhrou racionálneho a magického, logického a absurdného. V týchto intenciách sa pohybuje aj v nekonvenčnom príbehu *Rozprávkový vláček* (2008). Hrdinami sú traja seniori, ktorí dokážu cestu lokálnym vláčikom prežívať ako krásne dobrodružstvo, podporené pocitom slobody spomínania. Milčákov rozprávky (vrátane rozprávky *Jakub s veľkými ušami*, 2010) sú založené na originálnej projekcii epického sveta, vytvárajúcej bizarnú, hravú, nonsensovú realitu s prvkami grotesky. Tematizujú proces detského snívania a vymýšľania, farebnosť a hru senzuálnych predstáv. Jemné komické podfarbenie príbehov vzniká ako dôsledok grotesknej hry s vizualizáciou predstáv, ale aj prostredníctvom špecifickej stavby dialógu, ktorý často prebieha ako dva simultánne monológy vytvárajúce priestor a príležitosť na vyjadrenie hlbšieho významového posolstva.

Spomedzi mladých rozprávkarov je v poslednom desaťročí prínosom do typu imaginatívnej rozprávky literárne kultivovaná tvorba **Petra Karpinského** (1971). Príbehy jeho prvotiny *Ako sme s Ľukom ľukovali* (2001) hovoria o potrebe komunikácie, tolerancie a dôležitosti vnímať svet nekonvenčne. Fakt, že zmysel a krásu má len taký časopriestor, v ktorom máme „spriaznenú dušu“ a kde v rovnováhe a vo vzájomnej tolerancii jestvuje bez-

starostne nekomplikovaný, ale i rozvážny a zvažujúci rozmer, je zviditeľnený prostredníctvom vzťahu rozprávača a imaginárnej postavičky Ľukuka (akéhosi bytového škriatka, v mnohom pripomínajúceho zvedavé, navičné a hravé dieťa). Rozprávanie má príznak „dospelostnej“, epicky pokojnej výpovede, ktorá prejavuje porozumenie, ba až neskrývané potešenie zo svojráznej logiky a nekonvenčného detského uhla videnia, vďaka čomu sa ním nechávajú inšpirovať. Vynaliezavo stavaná, intelektualizovaná sujetová i jazyková hra je dôležitým zdrojom rozprávačského vtipu. Prvky bizarnosti a dobrodružného napätia sú súčasťou rozprávkovej poetiky aj v jeho druhej knihe *Rozprávky z múzea záhad a tajomstiev* (2007). Texty majú potrebnú dávku tajomnosti, predkladajú čitateľovi záhady, ale k ich riešeniu mu zároveň ponúkajú primerané indície, takže riešenie možno anticipovať bez toho, aby sa stratilo napätie. Prostredníctvom originálnych nápadov, absurdných sujetových konfliktov a invenčnej jazykovej komiky nenápadne utvrdzuje vo vedomí detského čitateľa etické hodnoty.

Na lyrickej imaginácii sú osnované aj rozprávky **Jany Bodnárovej** (1950) *Malí, väčší, ešte väčší* (2000). Tematizujú prvky sveta od najmenšieho a najjemnejšieho (semienko, dažďová kvapka) až po najzložitejšie (človek-dieťa), vypovedajúc tak o fascinujúcej jednote živého a neživého vo svete. Stavbou sú blízke lyrickej poviedke; bohatá metaforickosť sa opiera o zmyslovo konkrétne predstavy, sujet pramení v bežnej empirii dieťaťa. Filozoficko-reflexívny charakter má rozprávka – obrázková knižka *O strome, ktorý bol na ceste* (2006), príbeh o plynutí času a zmenách, ktoré prináša.

Hravá imaginácia je tiež základom rozprávkových miniatúr **Karola Péma** (1942 – 1993) *Malá víla* (1991) a *Rozprávky pre dobré deti* (1997), i poetizovaných príbehov **Libuše Friedovej** (1925) vytvorených na motívy koňa *Rozprávky s podkovičkami* (1999), v ktorých autorka obdarila svojich animálnych hrdinov „až archetypálnymi rozmermi“. Jej rozprávky „sú nositeľmi takých vlastností, ako je vytrvalosť, usilovnosť, pokora, vernosť, ale aj krása a hrdosť“ (Andričíková in Sliacky, 2009, s. 102). Poetizáciou všedných predmetov i živých bytostí je jej zbierka próz *Rozprávky zo skrine* (2005).

GROTESKA A RECESIA V AUTORSKEJ ROZPÁVKE

Na tradíciu autorskej rozprávky z predchádzajúcich desaťročí odkazuje štvordielna rozprávková groteska **Júliusa Balca** (1948) o starobe, ľudskej osamelosti a vôbec nie bezproblémových medzigeneračných vzťahoch *Strigôňove Vianoce* (1991), *Strigôňove prázdniny* (1994), *Strigôňov rok* (1999) a *Strigôňov školský rok* (2007). Epicky dôkladne vystavané epizódy kompozične zastrešuje a kontinuitu všetkých častí udržiava postava Strigôňa, jeho dievčičky, psa Vkolaka a rozličných figúrok ľudského sveta z Najmenšieho mestečka. Ani v grotesknom obraze životných deformácií a smiešností „ľudkov“ sa nestratila poetická atmosféra modelovaná ako zmes ľudského a démonického. Rovnako sa zachovalo nemanifestované človečenstvo, ktorého nositeľom je – paradoxne – predovšetkým Strigôň, postava s démonickou predurčenosťou, hoci tento jeho rozmer je viac rozprávačovou mystifikáciou ako epickou realitou. Aj vďaka tomu nadobúda táto postava tragiko-

mický rozmer, podmienený vzťahom ľudí k nejako odlišným bytostiam. K typu animovaných rozprávkových príbehov s groteskným podfarbením patrí aj rozprávka *Vrabčí kráľ* (2004).

Podobne aj **Jozef Urban** (1964 – 1999) vo svojej jedinej rozprávkovej knižke *Dobrodružstvá vranky Danky* (1995) nadväzuje na dobrú tradíciu recesno-komických rozprávok s dávkou magickosti. Zábavným spôsobom priblížil deťom redaktorskú prácu v rozhlase, ale aj rozličné formy „inakosti“ v živote. Na chuti rozprávať a v procese narácie čarovať s tým, čo si uchovála rozprávačova pamäť, sú vybudované *Medardove rozprávky* (1997) **Vincenta Šikulu** (1936 – 2001). Zázračno je dôsledkom rozprávačovej schopnosti ozvlášťovať si všednosť, interpretovať realitu magicky i recesne, otvárať jej poetické rozmery i nonsensové horizonty.

Po dlhých desaťročiach odmlky sa vrátila do rozprávkovej tvorby a tradíciu rozprávkovej grotesky posilnila **Jaroslava Blažková** (1933) rozprávkou *Minka a Pyžaminka* (2003). Halucinačno-snový príbeh dievčatka, ktoré sa v sprievode kavky dostane do iného, podivuhodného sveta a stretne tam svoje druhé „ja“, niektorými motívmi i stavebnými postupmi pripomína grotesku carrollovského typu. Dve hrdinky putujú po podobne bizarnej priestore, strácajú svoju osobnostnú identitu, stretávajú sa s podivnými postavami a grotesknými situáciami (napr. stôl stojaci na levích nohách, líšky vo večerných róbach s lodičkami). Humor a lyrická poetizácia (zmyslovo konkrétne farebné a zvukové predstavy a metafory) sú výsledkom napätia medzi štruktúrnym a hodnotovým archetypom folklórnej rozprávky a obsahmi i hodnotami sú-

Gabriela Futová a Peter Karpinský na seminári o modernej autorskej rozprávke

časnosti. Rozprávka je navyše aj estetickou správou o integrite osobnosti, o osamelosti a priateľstve. Rozprávka *Mačky vo vreci* (2005, pôvodne koncom 60. rokov ako seriál v časopise Zornička) prináša krátke epizódky, v ktorých ústredný konflikt tvorí typicky rozprávková zrážka dobra a zla rozvinutá do sujetu ťažkej úlohy (ťažkej z morálneho hľadiska – utopiť mačence) a uzavretá záverečným happy endom. Próza je príťažlivá vďaka sujetovému napätiu, ktoré udržiava a segmentuje v krátkych tenziách, aj vďaka rozprávačovi, ktorý opakovaním sekvencií vytvára komický stereotyp s prvkami paródie.

PREHLBOVANIE PSYCHOLOGICKÉHO ROZMERU ROZPRÁVKY

V slovenskej rozprávkarskej tradícii majú svoje miesto aj príbehy ponúkajúce hlbší psychologický, resp. psycho-sociálny ponor do problémových oblastí ľudského sveta poetikou,

ktorá popri lyrickej imaginácii zvýrazňuje realistický, takmer poviedkový princíp. K takému typu patria príbehy **Dany Podrackej** (1954) *Nezabudni na vílu* (1991), zamerané na nuansy citových väzieb medzi ľuďmi, harmónie, ale najmä disharmónie vo vzťahoch. Postavy sú v nich modelované ako citlivé a empatické, vnútorne silné bytosti. Motivácia ich konania je skrytá, vyplýva zo schopnosti či neschopnosti vycítiť potreby iných. S tým dobre korešponduje surrealisticko snový časopriestor a bohatá zmyslová metaforika.

Realistický pôdorys má aj príbeh *Ester a Albatros* (2004 – autorsky realizovaný **Silvestrom Lavríkom**, 1964, pod pseudonymom **Hana Naglik**). Rozprávanie o dievčatku a jej blízkych je imaginované fantáziou a evokuje príjemnú, funkčnou komikou podfarbenú atmosféru medziľudského porozumenia a nepatetickej lásky. Súhra racionálneho a magického, logického a absurdného smeruje k zdôrazneniu domova, autentického priateľstva

i detskej (ľudskej) potreby ozvlášťňovať si šedivú alebo ťaživú realitu výmyslom a dobrodružstvom, tešiť sa zo života doma a medzi priateľmi.

Jednou z najzaujímavejších rozprávok s realistickou poetikou posledných rokov je próza **Slavky Liptákovvej** (1977) *Chlapec bez mena* (2007). Tematicky reaguje na život ľudí z okraja spoločnosti, na anonymitu života, relativitu šťastia a dôležitosť osobnostnej identity. Je to azda prvá kniha v slovenskej detskej literatúre tematizujúca spomínané problémy. Zosobňuje ich bezmenný chlapec, ktorému hovoria „tento“, jeho stará matka, ktorá mu nechce (nedokáže) prejavovať lásku, a starý otec, ktorého stratí, len čo sa objaví. Svet týchto ľudí je uzavretý dovnútra, charakteristický stoickým prístupom k životu, citovou otupenosťou ako spôsobom obrany pred emocionálnymi väzbami, ktoré by mohli priniesť bolesť zo strát a sklamaní. Kniha hovorí o odcudzenosti a vnútornej opustenosti (i spustnutosti) človeka.

ROZPRÁVKA AKO POSTMODERNÁ HRA A SUBVERZIA

V rozprávkovej tvorbe posledných desaťročí má svoju pozíciu aj postmoderná hravá subverzia a dekomponovanosť. Nekonvenčnou dobrodružnosťou založenou na postmoderných technikách hry a na žánrovej synkrétnosti sa v rozprávkovom kontexte 90. rokov stala výnimočnou próza **Václava Pankovčína** (1968 – 1999) *Mamut v chladničke* (1992). Tento „školský western“ či „záškolácky zápisník Patrika Danvela“ je kolážou reality, literárnej pamäti pubescenta (indiánok, westernov, dobrodružných cestopi-

sov, rozprávok, komiksov), predstavivosti a ducha pubertálneho humoru, komponovanou podľa zákonitostí snívania s otvorenými očami či cestovania v myšlienkach. Prostredníctvom alúzií, citátov, parafráz, paródii vstúpili do pôdorysu školskej poviedky fragmenty dobrodružných, synkrétnych i publicistických žánrov. Presuny z reálu (škola, dedina, rodina, susedia) do fiktívneho časopriestoru exotiky, rolových chlapčenských hier či fantáziou spracovaných túžob sú nečakané. Použité stavebné postupy (hra, mystifikácia, využívanie intertextových súvislostí v rámci štylizovaných cestopisno-biografických epizód) majú svoj skrytý zmysel: pranierujú bezduchosť a skostnatenosť školskej inštitúcie.

Podobné znaky sú evidentné v rozprávkovej knihe **Dušana Taragela** (1961) a ilustrátora Jozefa Gertliho Danglára *Rozprávky pre neposlušné deti a ich starostlivých rodičov* (1997). Autor v nej uplatnil poetiku čierneho humoru, hyperboly a persifláže, parodujúc tak žánrové konvencie mravoučnej poviedky, slovníkového hesla, testu, súboru pedagogických rád a pod. Pomocou hyperboly posúva do absurdnej roviny interpretáciu výchovy ako vzťahového rámca detí a dospelých, zveličením detských necností a rodičovskej bezradnosti dosahuje humorno-satirické príznaky, pričom paroduje didaktizujúci rozprávačský postoj i moralizujúcu pointu, obligátnu pre dávny mravoučný typ poviedky, ba dokonca i drakonickosť jej výchovných metód.

Objavná obraznosť, asociatívnosť a vynaliezavá spolupráca s výtvarníkom charakterizujú mimoriadne úspešný prototyp postmodernej, tzv. konceptuálnej knihy **Viliama Klimáčka** (1958) a výtvarníka Dezidera

Tótha *Noha k nohe* (1996). Synkrétnosť umeleckej poézie a prózy s publicistickými i nesujetovými žánrami, slova s obrazom, kresby s fotografiou je absolútna. Evokované okamihy, pocity, vnemy, predstavy spojené s pojmom stopa sú komponované kolážovou metódou do siedmich „krokov“. Tie mapujú pojmovú podstatu slova stopa z najrôznejších strán a v rozličných súvislostiach – v zmysle autorovho určenia knihy „všetkým, ktorým rastie noha a vedia sa pozerat“, aby sme sa naučili „presne dívať na všetky veci na svete!“ Klimáčkova kniha je svojou konceptuálnosťou jednou z výnimočných publikácií v kontexte rozprávkovej tvorby posledného dvadsiatročia.

Aj kniha **Júliusa Satinského** (1941 – 2002) *Rozprávky uja Klobásu* (1996) má charakter postmodernej koláže s vymedzeným pôdorysom rodinnej ságy a antológie. V jej rámci ktorých sú anekdotické črty a nonsensové rozprávania, veršovanky a reklamné slogany, sentencie, interview programovo podrobené paródii prostredníctvom transparentnej, ironicko-sebareklamnej identifikácie autora s rozprávkovou postavou, aj cestou mystifikovania autentického a naopak – (pseudo) autentizácie fiktívneho.

Autorská rozprávka sa od 60. rokov po súčasnosť stala žánrovou oblasťou, v ktorej si vyskúšal sily takmer každý autor detskej literatúry bez ohľadu na generačnú príslušnosť. Čoraz očividnejšou sa stávala tendencia využiť žánrový rámec rozprávky ako formu výpovede o životnom pociťe a problémoch človeka súčasnosti, v tej súvislosti sa spriehľadnila tendencia smerujúca k významovej viacplánovosti žánru. V najvydarenejších textoch išlo

nielen o hru, komiku či nonsens, ale aj o záznam psychosociálneho a ekologického stavu spoločnosti (i ľudskej duše) a o sprostredkovanie závažného mravného posolstva smerom k dieťaťu. Ako konštatuje B. Šimonová (1994, s. 78), tento žáner „si síce zachováva svoju identitu, no zároveň si hľadá aj svoj dobový výraz, je žánrom v pohybe...“ Táto skutočnosť sa spolu s postmodernými tendenciami v literárnej tvorbe odzrkadlila v kontaminácii rozprávok inými žánrami (povešťou, poviedkou zo života detí, lyricko-filozofickou poviedkou, náučnou prózou, dobrodružným príbehom a pod.) a vo vytváraní synkrétnych útvarov. V tých najlepších prípadoch sa to stalo cestou, ktorá umožnila rozprávke „dotvoriť sa na hru o poznaní, v ktorom sa počíta s empiriou a analyticko-induktívnymi schopnosťami dieťaťa“ (Žemberová, 2000, s. 180). Súčasná autorská rozprávka je teda schopná jednak posunúť príťažlivým spôsobom závažné humánne posolstvo k dieťaťu, jednak (v prípade parodickej hry) nenápadne (popretím a obracанím vecí naruby) vovádzať detského čitateľa do zákonitostí stavby literárneho žánru a do prirodzeného poriadku sveta.

LITERATÚRA

- Sliacky, O. a kol., 2009. Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež. 2., opravené a doplnené vydanie. Bratislava : Literárne informačné centrum.
- Stanislavová, Z., 1998. Kontexty modernej slovenskej literatúry pre deti a mládež. Prešov : NÁUKA.
- Šimonová, B., 1994. Žáner v pohybe (Reflexie o rozprávke). Banská Bystrica.
- Žemberová, V., 2000. Autorská rozprávka v deväťdesiatych rokoch. Prešov : NÁUKA.

Tiché dobrodružstvo života

Za Eleonórou Gašparovou

(31. 8. 1925 – 6. 7. 2010)

Eleonóra Gašparová sa svojho času v rozhovore s Jánom Poliakom vyjadrila, že vždy ju zaujímalo „*objavovanie tichých i hlasných dobrodružstiev každodennosti*“ (Poliak, Rozhovory o literatúre pre mládež, 1978). A zdôvodňovala to aj slovami: „*Strhávali ma detské vôľové prejavy, náhle, nečakané rozhodnutia, ako som ich mohla u detí a dospievajúcich pozorovať, ich prieniky do dospelosti.*“

Toto sa stalo životným programom literárnej tvorby prozaičky, ktorá výrazne prispela k profilovaniu slovenskej prózy pre deti a mládež. Svoj tvorivý program plnila spolu s ostatnými príslušníkmi generácie detského aspektu; ona ho vrchovato naplnila v 60. a 70. rokoch 20. storočia – s malým prológom v 50. a epilógom v 80. rokoch. Potom sa nadobro odmlčala. Zaiste k tomu prispela choroba, ktorá ju kvárilá v posledných desaťročiach života.

Takú som ju spoznala osobne: ubolenú, rozprávačku s obdivuhodnou pamäťou a s ochotou podeliť sa o svoje názory a spomienky. Už ani neviem presne, kedy to bolo, ale jedného večera pred rokmi mi zavolała, aby sa

poďakovala za publikované slovníkové heslo v Slovníku spisovateľov pre deti a mládež. Odvtedy sme si z času na čas zatelefonovali. Osobne som sa s ňou stretla 23. a 24. februára 2007 a strávili sme v rozhovore dlhé štyri hodiny. Tak som sa o nej dozvedela viac...

Dozvedela som sa o dievčatku Eleonóre Valašíkovej, ktorému najväčšmi utkvela v pamäti stará mama (otcova matka) – volala ju starká. V Opatovciach, kde sa Eleonóra narodila, volali jej starkú dedinská richtárka, lebo vyriešila každý susedský spor. Starká bola jej citovou výchovou v ranom detstve. Zabanovaná za starkou utiekla za ňou ako štvorročná z nového domu, ktorý otec postavil v Zlatých Moravciach, a na smrť tým vyľakala svoju mamu.

Dozvedela som sa o usilovnej žiačke, ktorá vzťah ku knihám nasávala od svojho otca, ktorá si „*musela v šlabikári všetko prečítať a vždy sa hlásila obidvoma rukami – jedna bola málo*“. O jej „*pripútanosti k Slniečku*“, z ktorého nahlas predčítala celej triede. Pred mojimi očami sa vynárala dievčinka, ktorú fascinovala mágia

slova v „básničkách“ – a cez ne (hoci ako spisovateľka ich vlastne nikdy nepísala) si upevňovala lásku ku knihám. Hovorila o dievočke, ktorá zásadne nenosila mašle vo vlasoch, pretože potrebovala behať a skákať s kamarátkami; predstavy detských hier na ulici (väčšina kamarátov boli chlapci) zanechali v jej pamäti hlboké stopy a zaiste sa neskôr vybavovali aj pri modelovaní chlapčenských hrdinov

v knihách Slávna ľavačka (1963), Stopa na asfalte (1964), Poklad na Zvonovej hore (1967) či Ťažko je mustangovi (1976). Hlad Eleonóry Gašparovej po čítaní bol v jej detstve veľký, kníh bolo málo, a tak mnohé z nich prečítala aj trikrát.

V tých hodinách rozhovoru som sa dozvedela aj o dospievajúcej dievčine, ktorej potrebu čítať knihy uspokojili až roky gymnaziálneho štúdia. Vte-

dy sa dostala aj k Slovenským pohľadom a objavila jestvovanie literárnej teórie a kritiky, ba začala tušiť už aj ich význam pre umeleckú tvorbu. Ako študentka kvarty sa dostala i k spevu, zásluhou profesora Júliusa Podhorného, ktorý založil spevokol a ona v ňom spievala soprán.

Reč prišla aj na peripetie jej vysokoškolských štúdií. Snom mladej Eleonóry bolo vyštudovať slovenčinu a francúzštinu a stať sa profesorkou na miestnom gymnáziu v Zlatých Moravciach. Osud v podobe ťažkej matkinej choroby napĺňanie tohto sna síce oddialil o dva roky, ale nezmaril: keď si rodina r. 1945 zobrala na výpomoc dievča zo sirotinca, mohla sa vymaniť z kolobehu povinností okolo domácnosti a odísť do Bratislavy študovať vytúžený odbor, ba po dvoch rokoch vysokoškolského štúdia začať externe študovať spev ešte aj na konzervatóriu. Nikdy neolutovala tento krok, pretože spev jej v ťažkých chvíľach pomáhal: „*Keď som si zaspievala, uľavilo sa mi.*“

Dovolila mi nazrieť do rokov redaktorskej práce vo vydavateľstve Smena, potom v Slovenskom nakladateľstve detských kníh a Mladých letách. Podľa jej slov práve spev (lepšie povedané skutočnosť, že jeho štúdium chcela dokončiť) ju doviedol k „historickej náhode“: do redakcie vydavateľstva Smena, v ktorom začala pracovať ako jazyková redaktorka, čoskoro potom vďaka Lýdii Kyselovej ako redaktorka detských kníh. Cez redakčnú prácu na knihách pre deti sa zoznámila s rukopisom knihy Márie Jančovej Rozprávky starej matere a prijala ju ako odrazový mostík k vlastnej tvorbe: v roku 1952 začala prispievať poviedkami do detských časopisov Zornička a Ohník.

Tak sa formovala prozaička Eleonóra Gašparová.

S neštylizovanou skromnosťou spomenula svoje literárne rozbehy a úspechy, svoju predstavu o dobrej detskej knihe, ktorá pomáha dieťaťu a dospievajúcemu citovo a charakterovo dozrievať. Jej prvým úspechom bola kniha miniatúrnych próz Jurkove obrázky (1958), medzi pubescentmi sa známou stala knihami o dospievaní (Spievajúce drevo Helena, 1967, Koncert bez ruží, 1974), najviac však knihou Fontána pre Zuzanu (1971) – aj vďaka filmovej verzii. Len celkom krátky čas sa pokúšala písať moderné rozprávky; veľmi skoro sa stotožnila s názorom, že skutočný život detí je kdesi inde, že práve v každodennom živote, v nadobúdaní samostatnosti, sebavedomia, hľadania si miesta v živote je to, čím ju detstvo a dospievanie fascinuje. Zvolila si teda „*vážnejšiu cestu*“, uprednostniac „*vnútorné príbehy*“ svojich hrdinov, teda to, čo sa deje v duši človeka, pred akciou. Ale tejto vážnosti nechýbal vtip, uvoľnenosť, detská hravosť, tak ako znútorneniu nechýbala ponorná príbehovosť. Základ pre to všetko vytvárala pamäť na vlastné detstvo, na detstvo dvoch synov a schopnosť nachádzať inšpiráciu pozorovaním detí, ktoré okolo nej pobiehali v parkoch či na uliciach. „*Stále som mala tendenciu písať pre menšie deti, pretože ich detstvo bolo pre mňa vždy najvzrušujúcejším obdobím.*“

Literárne dielo Eleonóry Gašparovej sa uzavrelo fakticky už pred štvrtstoročím knihou pôvodných poviedok pre malé deti Bosé nôžky (1985) a výberom z tvorby Živý koník (1985).

Koník detstva, ktorého celý život v sebe živila, odklusal do nenávratna 6. júla 2010.

naděžda siegllová

Prostor pro fantazii i skutečnost

*Česká literatura
pro děti a mládež 2009*

ření“, bylo vydáno několik děl autorů nových i děl „jinak“ cíleného a ostřejšího pohledu na realitu.

PŘÍRODA V MNOHA PODOBÁCH

Literatura pro děti a mládež se od devadesátých let 20. století výrazně proměnila. Rozrostla se žánrově, je tematicky bohatší, nevyhýbá se ožehavým problémům současného života rodinného, společenského ani individuálního. Jí zprostředkovávaná sdělení mají vrstevnatý charakter, dovede vybědnout vnímatele a čtenáře k recepční aktivitě a často i ke kreativní spolupráci.

Nejlepší díla vydaná v roce 2009 se vymezila vůči průměru nároky na dětskou tvořivost a imaginaci, šíří předpokládaného publika, způsobem žánrového „proplétání“, dalším nadehnutím k reflexi aktuálních společenských témat a sociálních a osobnostních jevů v životě dospívajících. V roce 2009 publikovali autoři v literatuře pro děti a mládež již „prově-

Téma zvané ekologické proniká do české literatury pozvolna. Vztah lidí a zvířat, lidí a přírody míří k malým a mladým čtenářům především v pohádkách a v příběhové próze s prvky naučnosti i fantastiky.

Martina Skala zvolila v knize *Medvídek Kuma s podtitulem Nevšední putování na severní pól* pro prezentaci své výpovědi k tématu pohádkovou naraci. Je uvozena babičkovským vyprávěním o minulých dobách, kdy se žilo jinak a děly se podivné věci, kdy žily obludy i udatní hrdinové. Svět se změnil, s ním i podoby a jména zlých draků, ale vůle přemoci je zůstala. Na záchranu světa před civilizační hrozbou číhající na lidská selhání se vydává malý medvídek Kuma. Chce se poprat s příšerou reálně pojmenovanou El Niño a současně najít svého severského tátu, ledního medvěda Ursu-

se. Na každé pohádkové, a tedy i té Kumově cestě prožijí hrdinové dobrodružné reálné i fantaskní události, přelstí nepřátele zvířecí i lidské a ve spojení se na zvířecím sněmu dohodnou, že je nejvyšší čas zachránit svět před každým, kdo *kazí vzduch* a neví, že Země je jediný pelech, který má. Martina Skala předložila dětem příběh s tendencí. Výchovné ponaučení ukrývá v pohádkových strukturách textu, s nimiž se čtenář souhlasně ztotožní, kladnou odezvu zaručí i reálná rovina příběhu ztraktivněná situacím humorem a vtipnými slovními obraty. Medvídek probouzí dětské sympatie svou mláděcí roztomilostí a jako literární postava skýtá prostor pro dětskou identifikaci. Ztotožnění s hrdinou pomůže čtenáři přijmout i závěrečné desatero ohleduplnosti k přírodě uvozené výzvou *Co může udělat ihned každý z nás?*

Příroda v její neopakovatelné kráse je také hlavní „postavou“ obvykle čistě didaktického žánru, abecedáře. *Kniha Stromovka aneb abeceda vzácných či všelijak nádherných stromů Jiřího Dvořáka a Terezy Horváthové* v souladu s abecedníky přináší zajímavé i poznatkové údaje o dřevinách s náležitým prvním písmenem, i datovou částí textu však prolíná posun od faktografie k aleji epických pohádkových a bájeslovných „stromových“ příběhů, lyrizovaných poetikou dětského vidění světa a ozvláštněných v několika pasážích melodikou rytmizované prózy a hláskové instrumentace. Jiří Dvořák a Tereza Horváthová rozumí duši stromů a také jejich řeči, jejich vyprávění pohladí něhou citlivého vjemu a vzápětí vybídne originalitou představeného protikladu k zamyšlení: my, lidé, na stromy bereme motorové pily, stromy mají jen bájně záludné kořeny.

Nevšednost slovesné stromovky završuje její originální pendant, ilustrace, které vznikaly v průběhu výtvarných dílen v Bechyni a jsou dílem dětí čtyř až jedenáctiletých. Stromy děti představují v kresbách, malbách, linorytech, umí je výtvarně popsat, domyslet jejich funkci, imaginativně ztvárnit jejich podobu a rozvinout po svém jejich slovní doprovod. Výtvarně se jim podařilo totéž, co autorům slovesné části knihy: představit stromy jako živou hmotu, s kterou sdílíme tuto Zemi a kterou je potřeba chránit.

Gravé, veselé a poučné vyprávění „ze života hmyzu“, kniha **Jiřího Dvořáka** *Minimax a mravenec*, je dobrodružně fantazijní příběh o netradičním setkání a „spolupráci“ devítiletého chlapce a mravence, zarámované kapitolkami náležejícími do žánrové kategorie povídky konvenující reálně fiktivním dějem s naučnou nadstavbou dětské touze „najít se v ději“, identifikovat se s hrdinou a spolu s ním něco objevovat a poznávat. Fantazijním prvkem je v knize kouzelné zmenšení chlapce na velikost mravenečka, od něhož Jiří Dvořák odvíjí originální, dobrodružné a hrozivě vyhlížející situace, jejichž zdárné řešení nezprostředkují čarovné předměty ani bytosti, ale pouze vědomosti zúčastněných. Při jejich řešení se čtenář dozví mnohé o hmyzí říši, o sounáležitosti člověka s přírodními jevy a ději a nutností ctít přírodní řád. Max, pro danou chvíli zvící velikosti mini, a mravenec, odnesení na nafukovacím pouťovém balónku z domovské louky do neznámého lesa, hledají cestu domů. Motiv cesty, v dětské literatuře nejčastěji cyklicky pojatý, i v Dvořákově knize zahrnuje nutnost poprat se s překážkami, osvědčit se a dojít k cíli – k výchozímu bodu. Mravenec svůj podíl na úspěš-

nosti putování realizuje propojením hmyzích instinktů a lidského zvažování problémů, například radou, že na utišení hladu stačí výměšky mšice nebo drobné plody kvítků fialek. Při překonávání překážek dochází ovšem také k řadě humorných situací, plynoucích z konfrontací lidského a hmyzího světa. Zážitekové zprostředkování poznatků, míšení fikce s faktografií, grafické ozvláštnění vytváří předpoklady pro zhodnocení knihy v rovině zábavné, estetické i naučné.

Pohádkově uchopila téma zachování života na zemi **Markéta Pilátová** v knize *Víla Vivivíla a stíny zvířat*. Novinářka a prozaička ztvárnila téma propojení reálného a snového, lidského a zvířecího, dobrého a zlého v příběhu, v němž nadpřirozená bytost pomáhá malým lidským bytostem zachránit kousek přirozeného života na Zemi. Pohádkové etické jádro má ve vílím příběhu podobu sváru mezi ziskuchtivostí dospělých a modelovou čistotou myšlení i chování dětí, vítězstvím dobra je záchrana cizokrajných zvířat a naděje, že prostřednictvím čtenářů, nejen těch na stránkách knížky. Víla Vivi má velkou šanci dětského čtenáře oslovit vizáží i jednáním. Je sice z jiného světa, jehož pohádková zaměřenost má reálný základ v autorčině důvěrně poznané jihoamerické krajině, vyznačuje se ale zálibou v moderním oblékání a chováním běžné lidské teenagerky. Vílí svět se jí proto zřekl, nezbavil ji ale schopnosti komunikovat se zvířaty, rostlinami, s celou živoucí říší. Vivi ze svého bažinatého, ale bezpečného světa odešla do člověčí „džungle“, kde ji zcela přirozeně přijala domácí zvířátka a jejich prostřednictvím i jejich dětští majitelé. Ti vnímali Vivinu jinakost jen potud, pokud uměla využít svou kouzelnou sí-

lu ve prospěch realizace dobrodružného plánu na osvobození nezákonně dovezených zvířat a na polepšení tatínka jednoho z hlavních aktérů. Vílí záchranná mise ve světě lidí skončila a v duchu pohádkově cyklické cesty jí byl umožněn návrat domů. V našem světě pak zanechala etickou stopu, pohádkové ukotvení jejího příběhu snižuje ovšem věk konzumentů, kteří se budou ochotni identifikovat s dospívající vílou a žádoucně interpretovat autorské poselství.

HLEDÁNÍ OBRAZNOSTI

O současné poezii pro děti se již mnoho let praví, že mezi jejími tvůrci absentuje střední a mladá generace. Zájmu se i proto těší všechny básnické knižní počiny, které nenesou punc zpívané poezie nebo autorských či žánrových výborů ze starší tvorby.

Jméno **Radka Malého** není na scéně české literatury pro děti úplně nové. Je autorem prozaické knížky lyrického podobenství o koloběhu života *František z kaštanu, Anežka ze slunečnic*, spolupodílel se na vzniku slabikáře a učebnic a jeho kniha *Kam až smí smích* je souborem nápadů ztvárněných do podoby říkadel, sonetů, hádank, malých příběhů, rozdělených do tematických oddílů, jimž vévodí slovo lyrika (Lyrika přírodní, Lyrika školní a Lyrika záškolácká) a jež uvádí jemně didaktické vysvětlující slovo autora: *lyrika, to jsou vlastně básničky, i když se k nim už dávno na lyru nehraje*. Jistá dávka návodnosti prolíná ovšem celým dílem, kupodivu je jí méně v abecedářové části (snad jen pro písmeno ř využil autor obligátní verše s Řehořem, úhořem a mořem) než v oddílu takzvaně záškoláckém, v němž místo básní s obsahem pohoršujícím učitel-

Prezident galérie moderného umenia MAMBO Lorenzo Sassoli de Bianchi, Miroslava Vallová a Matej Krén

skou veřejnost nalézáme mezi fantazijními výmysly, humornými pointami a lyrickými opisy veršování o tom, co je pro děti prospěšné, nebo jak se vyrovnat s dětskou jinakostí. Básně Radka Malého spolehlivě provázejí čtenáře ročními obdobími, předkládají mu „popisy“ zvířat i předmětů, v metaforách jevy a děje známé i neznámé, občas překvapí zádumčivostí hodnou nejen dětských vnímatelů (*ale já vím,/ že nad mraky je nebe vždycky modré*) či slovní komikou s neotřelým nápadem (*Cikáda však smíchy málem upadla/ „Proč mi vykáš, máme přece tykadla!“*). Radek Malý si umí pohrát se slovy, s rýmem i rytmem, spíše než nonsensy však píše básně svědčící o schopnosti ctít kulturu slova a formy a poeticky promlouvat k publiku, které ocení, že není podceňováno, že může s autorem i spolupracovat, řešit hádanku či vizuální hříčku, zamyslet se nad autorským sdělením nebo

se prostě radovat ze spolusdílení pocitu či drobného příběhu. Důležité je i to, že ví, *kam až smí smích* a že jej umí pustit *všude*, kam se s dětským čtenářem vydá.

Každá nová kniha **Petra Nikla** vzbudí pozornost. Ví se o něm, že je malíř, divadelník, fotograf a hudebník, i to, že se ve veškeré své činnosti prezentuje jako básník výrazu. Jeho pátá kniha s názvem *Blázníček* je, tak jako všechna předchozí díla, knihou autorskou. Je souborem téměř dvou set básní a stejného počtu fantazijních kreseb znázorňujících podivné lidsko-zvířecí bytosti. Kresby i básně jsou svébytným popisem jejich podoby a jejich činností obvyklých i méně obvyklých. V obou případech probouzí dojem, že je důvěrně známe, ale že jsme je potkali nejspíše ve snu. Dětsky znějící říkanky vyjadřují ovšem nejen imaginativní představy, jsou také reflexí reálných a v rodinných vztazích zakotve-

ných citů něžného strýce, syna i vnučka a pohledů vnímavého člověka na svět plný lidiček s radostmi a trápením všedních dnů, jimž se tu zasmějeme, tu pocítíme jemný závan smutku. Proplétání dětsky naivního nazírání, absurdit, nečekaných point, spontánní obraznosti po svém respektující živý svět činí jeho poezii svébytným prostorem, v němž se Nikl pohybuje jako autor zcela osobitý.

Básník, prozaik a překladatel **Josef Hiršal** zemřel v roce 2003, přesto je i poslední kniha, jež je „jeho“ názvem a slovním obsahem a jmenuje se *Hiršalův skicák*, dílem hodným zaznamenání. Je výběrem básní, které psal Hiršal pro děti kolem poloviny minulého století, básní, které se vyznačovaly ne tolik jazykovými experimenty jako umem promlouvat k dětem o obyčejných věcech, doslova o tom, *Co se slovy všechno poví* (1965), ozvláštěných výtvarnými „domalovánkami“, jež jsou dílem Petra Nikla. Základem Hiršalovy poezie byl vždy, řečeno slovy jeho dlouholeté a neoddělitelné spolupracovnice Bohumily Grögerové, „*smysl pro humor, vtip, grotesku a zejména cit pro hru se slovy. Dovedl si s nimi smysluplně hrát, obměňovat je; dodával jim lesk, vtipně je komolil, mazlil se s nimi*“. Petr Nikl pak v „nedotažených“ obrázcích ponechal prostor pro dětskou fantazii jako poetickou hodnotu, jež je k dílu „přidána“ a v němž si čtenář bude představovat a snít. Básně Josefa Hiršala nejsou debutem v pravém slova smyslu (za něj můžeme považovat snad jen básně z rubu pohlednic Slávy Šochla), poetikou vyznávající poznávací aspekty ovšem záslužně připomínají zapomínanou část básnictví pro děti z doby převládající poezie nonsensové.

O hravosti obvykle mluvíme v ná-

vaznosti na jazykové a situační hříčky imaginativního básnictví. Hravost může být ovšem i výsadou prozaického vyprávění, v němž plní úlohu zprostředkovatele mezi možným a nereálným. Do obvyklé povídkově pohádkové paralely skutečnost – sen vstupuje v knize **Marky Míkové JO537** další fiktivní realita, počítačová hra a dětská představivost se jejím přičiněním rozrůstá o rozměr (ne)reality virtuální. Proplétání tří rovin je základem skoro detektivních příhod hlavní postavy Josefa, do jejichž každodennosti vstupují postavy z chlapcových napínavých snů i ze hry v počítači. Opravdová cesta městským a na pohled obyčejným lesem náhle skýtá podněty k dobrodružným zážitkům, které prověří Josefovou odvalu a posunou jej na cestě k dospělosti. Josef splní čtenářské očekávání plynoucí z detektivní části dějové složky, stane se hrdinou dne a navíc nečekaně získá zvířecího kamaráda, s kterým se dříve potkával na PC a ve snu. Fantazijnost, jejímž zdrojem je dětská imaginace obohacená o představivost čerpanou z médií, spolu s nápaditostí při využití počítačové grafiky (titulní SPZ auta zločinců a její přepisová korespondence s jménem hrdiny) v recipientské rovině překlene pasáže, v nichž „příběh o snech, jedné počítačové hře a o životě“ opravdovou životnost postrádá.

NALÉHAVÉ TÉMA: TOLERANCE

Soužití majoritní společnosti s menšinovými skupinami nebo dokonce s jednotlivci, kteří se něčím odlišují, je stále frekventovaným tématem literatury pro děti a mládež. Konkrétní díla se různí volbou žánrů, ukotveností v dějinném toku i v prostředí, mí-

rou reality a fikce, v jejímž rámci se pohybují, typologií postav, jednoznačně však upozorňují malé a mladé čtenáře na podoby jinakosti, již se musí naučit poznávat a respektovat. Již takřka modelovou situací v prózách pro menší recipienty je problematika začlenění handicapované postavy do širší společnosti nebo „jen“ do rodinného společenství. Skrze pohádkově reálné vyprávění tak činí i **Ivan Binar** v knize *Bibiana píská na prsty*. Reálný příběh o holčičce na vozíku, její babičce a kamarádech se žánrově posouvá ve chvíli, kdy hrdinka zahvízdá na prsty a vklouzne do „jiného“ prostoru, jehož základem je domácí loutkové divadlo a babičkou hraná představení. Bibiana v něm může chodit i běhat a spolu s pohádkovým Honzou a za pomoci spřátelených zvířat prožije příběhy známé z pohádek, z dobrodružné či klasické literatury. Čtenář se s Bibianou ocitá v říši, do které děti často vstupují ve snech a fantazijních představách a z níž se recipienti i hrdinka dovedou vrátet do reálného života bez pocitu ochuzení o pestrobarevnost toho pohádkového. Bibiana v tom pomáhá vědomí láskyplného zázemí, akceptovaná nutnost trvale žít s pohybovým omezením jí pomáhá korigovat žebříček životních hodnot. Pocit čtenářské libosti při poznání žánrových znaků folklórních pohádek i následných vybočeních, jež je s to recipient vyhodnotit jako záměrná a k nimž náleží nejen vstupy reality do textu, ale také kouzlení s jazykem, umožňuje dětem komunikovat s dílem nejen v jeho pohádkové rovině, ale i v jeho významových přesazích.

Motiv tělesné hmotnosti dívky Matyldy je přes jeho titulní vytčení jen jedním, a to ne nejpodstatnějším motivem knihy *Kolik váží Matylda* **Jiří-**

ho Holuba. Hlavní postavou knihy totiž není Matylda, ale malý Kája, který má po svém nezvěstném černošském otci křestní jméno Carlos a černou pleť a kterému v dětském domově, kde „odjakživa“ vyrůstal, připomínala maminku hlavně bolestivá kolečka od cigaret, típaných na malých ručkách. Přesto měl Kája štěstí: z dětského domova si jej vzala sympatická rodina a dala chlapci šanci prožívat dětství milovaného dítěte.

Školní vztahy však nemusí být ani v reálném životě tak slunné jako ty rodinné. V knize tato skutečnost vytvořila prostor pro nastolení dalších témat v dnešním světě aktuálních: vedle tématu rasové odlišnosti je to téma šikany a v obecné rovině téma nevěle společnosti přijmout jinakost jako jeden z projevů proměňujícího se světa.

Všechny vážné roviny textu nadlehčuje v knize skutečnost, že vyprávěčem příběhu je sám malý hrdina díla, který předkládá čtenáři všechna zásadní sdělení v rámci sledu vyprávění o každodenních rodinných a školních příhodách. Dětské vyprávěčství je podloží pro situační, jazykovou a stylistickou komiku a dětský pohled jako základ mnohvrstevnatého textu umožňuje čtenáři senzitivně vnímat, a proto i přijímat nejdůležitější myšlenky autorem do knihy uložené. S dětským vyprávěčstvím koresponduje nespisovná mluva vypravěče, již recipient většinou nepociťuje jako samoúčelnou, ale jako prostředek pro charakteristiku hrdiny jako postavy veskrze současné, nezáludné a zvědavé.

Bylo-li hlavním autorovým záměrem reflektovat závažná témata dneška, zvolil správnou strategii. Téma tolerance ukryl do dětského příběhu, pozornost čtenáře od počátku umně podchytil dějovou linií i pestrostí jazy-

Otvorenie slovenskej expozície SLOVAK UNITED IMAGINATIONS

ka a stylu. Funkčnost je v příběhu překryta zážitkovostí i skýtá naději na trvalost působnosti jeho poselství.

Tématu „my“ a „oni“ se chopil také **Marek Toman** v knize *Můj Golem*. Kniha vznikla, jak je avizováno na jejím počátku, za podpory Mezinárodního visegrádského fondu jako součást projektu na podporu soužití většiny s menšinou s cílem pokusit se dát jednu z mnoha odpovědí na otázku, jak a za jakých podmínek mohou spolu vycházet lidé různých náboženských vyznání. Mladého čtenáře zaujme napínavost příběhu odehrávajícího se na konci 16. století, kam jej autor se znalostí skutečných událostí situoval, i jeho podmalování příběhem lásky, stejně jako ilustrace Hany Puchové využívající prvků komiksu. Otázka, kdo byl Golem, jak vypadal, kdo jej stvořil, byla i u nás předmětem mnoha literárních děl povestových i povídkových a mo-

tivy známé legendy neodmítá ani Marek Toman. Jeho kniha je však zejména obrazem různých podob překážek, které lidské bytosti ve jménu „něčeho vyššího“ rozdělují. Naučnost románu, již lze spatřovat v pasážích líčících podobu židovského ghetta i v míře doplňujících informací, jež poskytuje obsáhlý autorský doslov, podrobné vysvětlivky vážící se k textu a uvedení pramenné, převážně odborné literatury, nemá vzhledem k současné fantazijnímu rozměru románu charakter didaxe, rozšiřuje však její potenciál o dospělé publikum.

NA CESTĚ K DOSPĚLOSTI

Dlouhodobě pocítovaná nepřítomnost hodnotné prózy pro dospívající mládež nebyla sice v minulém roce překonána kvantitativně, román **Ivy Pro-**

cházkové *Nazí* však potvrdil, že doba dozrála od popisu sociálního prožívání současných teenagerů k nutnosti dalších kroků, realizujících hlubší vhled do problémových okruhů jejich života. Autorka v románu vypráví příběhy pěti protagonistů, „dospělých dětí“, dvou dívek a tří chlapců, z nichž někteří se znají a v knize potkávají, jiní ne, a kteří mají společné hlavně své mládí a „mladou“ touhu po samostatnosti, po možnosti žít po svém, bez stereotypů a pravidel „dospěláků“. Mají blízko k přírodě, vadí jim civilizační klišé, bouří se proti uniformitě, ve své touze po volbě vlastní životní cesty jsou však i hodně zranitelní. Na pomyslném rozcestí musí každý z nich sám za sebe rozhodnout, jakou podobu bude jejich cesta ke svobodě mít a jakou cenu jsou ochotni za svobodu zaplatit. Autorka střídá v knize dějové linie, vyprávěče, prostředí, styly, druhy písma, své scénaristické zkušenosti využívá k filmově zrychlenému prožitku, k náznaku, k navození atmosféry. Vrstvení pěti různých osudů, jejich nezavršenost i paralela mezi lidskou a zvířecí nespoutaností v motivu zaběhnutého kojota, kterého je třeba zachránit, probouzí neklid a klade dospívajícím identifikační otázky. Titul knihy je především metafora: *V pubertě je člověk nahej, takže se ho všechno dotýká... jak stárneš, oblékáš se*. Autorka knihou nepřesvědčuje, k ničemu nenabádá, citlivý čtenář snad ovšem za prvním významovým plánem vytuší, že v procesu „oblékání“ každý něco cenného ztratí a ne vždy má možnost vnitřní pochybnosti v jednotné a měnící se Evropě, kam román prostorově směřuje, rovnocenně nahradit.

Poněkud nečekané spříznění knize *Nazí* nabízí dílo **Petra Koťátka** *Wormsův svět*. I jeho projektovanými čtená-

ři jsou dospívající, i v něm je nastolena otázka svobody a její ceny, sám příběh však ještě doslovněji než dílo *Ivy Procházkové*, třebaže i jeho podstatou je metafora, konfrontuje tíži neklidu reálného mladého života s možnými, ovšem únikovými řešeními. Svět je podle hraběte Wormse nikdy nekončící honbou jedné živoucí bytosti za druhou s cílem ukojit hlad. Jako východisko takzvaného „permanentního vraždění“ nabízí Worms jiný přírodní řád, ovšem za cenu přijetí podmínky, již je změna lidské podoby i identity. Dobrodružná linie knihy vede čtenáře od motivu nezdůvodněného zatčení hrdinova otce a únosu chlapce samotného k tajemnému světu, v němž se aplikací kapek stane z člověka kůň s budoucností limitovanou vůlí Wormse. Tajemno v knize signalizuje neuvedení jména autora na titulní straně, neúplné jméno hrdiny (Petr K.) i zdánlivá bezvýchodnost situací plných záhad a nedořečeností. Nabízející se aluze na dílo *France Kafky*, ale třeba i *Georga Orwella* poněkud „narušují“ didakticky se tvářící vysvětlivky a poznámky uvedené pod čarou, jejichž cílem je postmoderně tu relativizovat řečené, tu znejistovat možné interpretace, tu ironizovat vyprávěče – autora i „důvěřivého“ čtenáře, osloví ovšem věkově jiného než dospívajícího recipienta. I ten se ale skrze napínavý příběh a předpokládané a možné spolusdílení zneklidňujících myšlenek a pocitů může „pročíst“ k nepřijetí možnosti žít v pohodlném světě bez citlivého vnímání potřeb jiných, bez bolesti pochyb při důležitém rozhodování o svém osudu, jež je v některých společenských systémech výsadou mocných a na něž ztrácíme právo, podlehneme-li nutkání uniknout od odpovědnosti k lehkosti by-

tí, ovšem bytí v závislosti, třeba té nejčastější, drogové. Závěrečné prozření postav–koní pak v románu vede k hledání cesty téměř iniciační, cesty z Wormsovy „nepřirozené“ přírody a nesamostatného, předurčeného bytí do světa sice plného nejistot, ale takových, které si postavy samy nastaví a s kterými jsou s to se, třeba nelehko, vyrovnat.

ZÁVĚR

Literární rok 2009 se odvíjel od směřování let předchozích. Uměleckou úroveň zabezpečovala nejčastěji jména autorů, kteří se v oblasti literatury pro děti a mládež úspěšně pohybují již delší dobu. V oblasti poetiky dále posilovaly tendence k žánrovým kontaminacím a literatura doznala rozšíření o další aktuální témata. Krok ke kvalitativním posunům zatím spíše napovídaly než znamenaly ojedinělé básnické vstupy zpřítomňující životní realitu více než jiskřivou představivost, jíž se ovšem nevzdaly úplně, stejně jako neidylické ztvárnění pocitovosti dospívajících, zaznamenávajících v syrových zkratkách nebo epických příbězích hloubku jejich touhy po opravdovosti i tíhu nejistot plynoucích z věkového rozhraní i z momentů, jež před ně a jejich budoucnost staví ekonomicky a citově rozkolísaný svět. Stra-

tifikaci adresátů uměleckých děl dále rozvíjel způsob včleňování faktografických údajů do textů jako vyjádření víry v ochotu mladého čtenáře přijímat náročné myšlenky, zamýšlet se nad autorskými vzkazy, u malých recipientů pak ochotu ke kreativní spolupráci.

V roce 2009 výrazněji zaujala také vůle většího počtu nakladatelů k vydávání knih skvostně či experimentálně vypravených (vstupy dětských ilustrátorů, netradiční výtvarné postupy, grafika), odvaha autorů participovat na „zadání“ vycházející z grantového projektu (Ivona Březinová *Okno do komína*, Marek Toman *Můj Golem*), nepřekvapila naopak další „dávka“ knih čerpajících ze zdrojů lidové slovesnosti (Věra Provazníková *Když na hrušce buchty zrály*) a nové autorské výboje nápadů, jazykové invence a humoru (Pavel Šrut *Pan Kdybych hledá kamaráda*). V literárních dílech publikovaných v roce 2009 jsme ve větším rozsahu než dříve zaznamenali reflexi společenských, sociálních a poznávacích zřetelů, tendenci k vrstvení rovin čtenářské náročnosti a víceplánovosti autorských sdělení. Stále zřetelněji mizí věkové vymezování literatury pro děti a mládež a čtenářskou atraktivitu a tím účinnost děl navyšuje žánrová synkretizace a tematická aktualizace. Cesta k hodnotovým vrcholům se stále jen pootvírá, její kontury jsou však zase o něco zřetelnější.

ANGELA NANETTIOVÁ

Muž, ktorý pestoval kométy

Vydavateľstvo Matice slovenskej, Martin 2009, prel. Daniela Lazanová, il. Germano Ovani, s. 115.

Pred sto rokmi, presne roku 1909, vyšla na Slovensku prvá talianska kniha pre deti de Amicinho Srdce. Kníh, ktoré odvtedy približovali slovenským deťom taliansku detskú knihu, nebolo v porovnaní s inými inonárodnými literatúrami mnoho. Poväčšine to však boli skvosty, ktoré nielen skvalitňovali detský čitateľský fond, ale podporovali modernejšie trendy samotnej pôvodnej tvorby pre deti. V tomto zmysle storočnicu talianskej detskej knihy na Slovensku vhodne završuje próza Angely Nanettiovej *Muž, ktorý pestoval kométy*.

Angela Nannettiová (1942) je v súčasnosti najvýznamnejšia talianska spisovateľka pre deti a mládež. Po štúdiách na bolonskej univerzite pôsobila ako stredoškolská profesorka, čo nepochybne spôsobilo, že už v prvých knihách, ktoré pre mladých čitateľov napísala, zaujala suverénnou znalosťou psychického sveta svojich mladých protagonistov. V r. 1995 školu zanechala a začala sa výlučne venovať umeleckej tvorbe. Z vyše dvadsiatic kníh, ktoré doteraz vydala, jej jedinečné postavenie v talianskom i celoeurópskom literárnom kontexte potvrdila najmä próza *Môj dedko je čerešňa*. Sugestívny príbeh malého chlapca, ktorý do sveta veľkých vstupuje s odporom voči ich zlu, si nedávno zásluhou Vydavateľstva Matice slovenskej mohli prečítať i slovenské deti. Vďaka tomu istému vydavateľstvu dostávajú sa teraz k jej ďalšej a opäť skvelej

próze *Muž, ktorý pestoval kométy*. Nedostávajú sa však k nej len deti. Nanettiovej prózy nie sú totiž výlučne knižky pre deti. Svojím posolstvom zašifrovaným do detského príbehu oslovujú, či sú výzvou pre dospelého čitateľa. Dokonca pri Mužovi, ktorý pestoval kométy som v pokúšení tvrdiť, že ide o detskú knižku pre dospelého. Takmer baladický príbeh o desaťročnom chlapcovi, ktorý žije so svojou krásnou matkou, považovanou dedinským prostredím za pobehticu, a so svojím snom, že raz uvidí svojho neznámeho otca, môže totiž viac precítiť vinník/dospelý, nie obeť/dieťa. Pravdaže, na kvalite knihy to nič nemení, tak ako na nej nič nemení jej happyendový záver. Nanettiová je príliš výnimočná autorka, než aby si čitateľskú priazeň vydobýjala sentimentálnym či melodramatickým riešením. Ak sa jej hrdinovi jeho sen predsa len vyplní, je to preto, že ona sama je presvedčená, a od toho vlastne svoje posolstvo odvodzuje, že sú to práve „sny, ktoré dávajú zmysel nášmu životu“.

ONDREJ SLIACKY

LUBICA SUBALLYOVÁ

My deti z Trávníkov

Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2009, il. Juraj Martiška, 76 s.

Už vo svojom debute *Kľúčik od 13. komnaty* autorka upútala tým, ako citlivo sa pokúšala vykresliť problematiku osobných hraníc dieťaťa. Osobnú hranicu obrazne predstavila ako „trinástu komnatu.“ Vytyčuje súkromie jednotlivca. Určuje charakter vzťahov. Pomáha udržať ich

bezpečnosť. No zároveň umožňuje rozlišovať aj zle postavené hranice – bariéry a predsudky. Autorka názorne a jednoducho previedla deti cez túto zložitú problematiku. V rovine príbehu i vo vypracovanej psychologickej kresbe postáv prehľadne, a pritom nie šablónovito, ukázala, ako zdravo postavené hranice i bariéry fungujú. Modelové situácie, v ktorých odkrývala čitateľom celú škálu pocitov, vykresľovala ich vývoj, poukazovala na rozdielne vnímanie vlastného psychického stavu hrdinu a toho, ako ho vníma okolie, neslúžili len ako ilustrácie fungovania psychologického modelu. Autorka stimulovala čitateľa, aby sa podobne ako pri „hre rolí“ pokúsil vstúpiť do vnútorného prežívania postáv. Priestor príbehu teda slúžil ako bezpečná zóna, v ktorej sa dieťa samo učí rozumieť tomu, čo postavy zažívajú, a vytvoriť si vlastný názor na predstreté problémy.

Ako psychologický model funguje príbeh aj v knižke *My deti z Trávníkov*. Suballyovej zámerom je tentoraz odkryť model harmonického rodinného zázemia. Prostredie zdravo fungujúcej rodiny je podnetným priestorom pre všetkých jej členov. Dospelí i deti sa v ňom cítia bezpečne. Rodina je miesto, ktoré podporuje ich vnútorný osobnostný vývin.

Naratívna zložka nie je v príbehu vždy primárna. Oveľa väčší dôraz kladie autorka na prejavy postáv a ich interpretáciu. Hrdinovia sa správajú transparentne. Reprezentujú pozitívny vzťahový model. Kvalita vzťahov je v ňom vysokou hodnotovou prioritou.

Autorka sa so značnou mierou sústreďuje na detaily, gestá, reakcie postáv. Podstatné napríklad je, že mama drží Tamar-

ku za ruku, že sa hrajú s rukami na stole alebo že nezabudne na hádanku, o ktorej jej dcérka narýchlo povedala pri telefonickom rozhovore. Tieto prejavy slúžia ako signálne prvky. Podľa nich má dieťa spoznávať a triediť spôsoby vystupovania – takto sa správa človek, ktorý má rád, takto sa správa osoba, ktorá má o iného človeka záujem. Modelové situácie môžu dieťa utvrdiť v pocite, že v rodine má aj ono vlastný priestor, že je dobré mať názor a vyjadriť ho alebo že záľuby sú dôležité a tí, čo nás ľúbia, venujú pozornosť tomu, čo robíme alebo čo sa učíme. Samozrejme, v rozprávaní o harmonických vzťahoch a o zázemí sa nemožno vyhnúť ani témam, ktoré súvisia s budovaním charakteru, so „stavebnými kameňmi“ kvalitných vzťahov. Patrí k nim úprimnosť, čestnosť, vytrvalosť. Detskí hrdinovia sú vystavení krízovým okamihom, v ktorých stoja pred rozhodnutím čestne sa priznať rodičom k priestupkom, otvoriť pred nimi problémy, s ktorými sa trápia. V príbehu *O veľkom strachu* môžu deti zažiť situáciu, keď si zbytočne pripisujú vinu. Je to pekný príklad toho, že povedať pravdu môže byť oslobodzujúce. Niekedy sa dieťa pritom možno dozvie aj prekvapujúcu správu, že vlastne nič zlé nevyviedlo. Konfrontačné udalosti v knihe nepredstavujú hraničné situácie, ale problémy z každodenného života, s ktorými sa detský čitateľ ľahko zidentifikuje.

Aspekt vzťahu sa stal uhlom rozprávania, zámerom, autorskou prioritou. Príbeh *O gitarovom koncerte* je záznamom všedných udalostí rodiny s malými deťmi. Ťažisko rozprávania sa presunie na momentálnu „krízu“ malého Petka, ktorému

sa nechce cvičiť na gitare, a tak mu mama usporiada malý domáci koncert, na ktorý mu pozve aj kamaráta. Celá rodina sa sviatočne vyoblieka a malému umelcovi pripravia aj darčeky. *„Ako ľahko sa zvrtné obyčajná drina na výnimočný deň! Ďakujem ti za vystúpenie, môj malý umelec,“* uzatvára príbeh spokojná mama, ktorej sa takýmto spôsobom podarilo zmotívovať k pozitívnemu výkonu malého gitaristu i ostatných členov rodiny. Udalosti rozprávania pôsobia na prvý pohľad až banálne. Schopnosť vážiť si spoločne strávený čas však dodáva každodenným rutinným činnostiam na výnimočnosti. Autorka tak odкрýva čitateľovi hodnotový rozmer vzťahov. Poukazuje na význam jedného z prejavov lásky – vyjadrenie záujmu o druhého.

Hľadanie výnimočnosti okamihu je spoločným motívom väčšiny príbehov. Niekedy ide o skutočne mimoriadny zážitok – napríklad, keď sa deti môžu starať o práve narodené žriebätko alebo sa môžu hrať s trochu excentrickou tetou Máriou. Inokedy je výnimočnosť schovaná v zdanlivo obyčajnom prejave podpory, v povzbudení a v osobnej blízkosti ľudí – mama číta Lenke knihu. Autorka vie pritom citlivo zachytiť „malé začiatky“, prvé kroky, v ktorých sa prejavuje osobnosť dieťaťa, jeho identita. Spôsobom, akým poukazuje na dôležitosť plného sústredenia na spoločne strávený čas s blízkym človekom, vytvára totiž bez pátosu prirodzený priestor, v ktorom môžu vyniknúť i drobné prejavy osobnostných čŕt ako niečo vzácné.

Posolstvo o význame úcty v živote človeka zaznieva z obdivoch Suballyovej knížiek. Prejavuje sa aj v autorskom jazyku. Autorka sa snaží o kultivovaný jazyk bez

slangových príznakov. Používa i vysvetľujúce slová, ktoré sa zo súčasnej komunikácie pomaly vytrácajú. Pôsobia zastarano nie preto, že by sme pre ne mali adekvátnu náhradu. Sú vytláčané vďaka povrchovej komunikácii a nízkej jazykovej kultúre. Preslangovanosť, fragmentárnosť vo vyjadrovaní nasvedčujú totiž nielen módnym trendom a akémusi prirodzenému vývinu jazyka. Hovoria o nízkej sebahodnote, nižšej úrovni úcty a povrchnosti v medziľudských vzťahoch. V tomto zmysle nenápadnosť a istá „konzervatívnosť“ autorkinej výpovede sú možno pokusom o volanie po návrate k hodnotám, ktoré na prvý pohľad vyzerajú len tradične, v skutočnosti sú však potrebnou ľudskou kotvou.

TIMOTEA VRÁBLOVÁ

JÁN NAVRÁTIL

Čauko, bengoši!

Bratislava, SPN – Mladé letá, 2009, il. Martina Kráľová-Matlovičová, 158 s.

Nech ponúkne Ján Navrátil svojim čitateľom akokoľvek – vekovo, druhovo, žánrovo – komponovanú knihu, vždy majú do činenia s úspešným spisovateľom. Jeho tvorba ostáva otvorená genologickým i poetologickým výzvam, ale predovšetkým vývinovým možnostiam súčasného čitateľa, čomu by sa mohlo rozumieť i tak, že invenčnosť jeho tvorby sa nemení. Možno to povedať aj o jeho súbore príbehov *Čauko, bengoši!* Podstata invenčnosti – aj v literárnej tvorbe – pravdepodobne väzí v schopnosti a vynaliezavosti oživiť kultúrne ozveny, aktualizovať a vy-

sunúť do ich noetického „popredia“ to, čo spája spoločenstvo v neuralgickom bode jeho existencie mravnosti či filozofovania o sebe a živote. Ak to platí, tak sa tento tematický zámer transponovania „starého“ do „nového“ Jánovi Navrátilovi úspešne vydaril. A ešte čímsi sa stane toto bengošské navrstvovanie prieskumov detského a rodičovského sveta a ich tajomstiev blízke: deti ostávajú deťmi so všetkým, čím si naklonia svet dospelých a čím sa ony usilujú neopustiť rodičovské zázemia. Čosi z naivity, čistoty, sebeckta, detskej manipulácie, drsnosti detského sveta, malých klamstiev, erotického prebúdžania sa, citovej závislosti, ale aj detinského osamostatňovania sa zo vzťahového, sociálneho a emocionálneho zajatia tých najbližších tvorí navrstvované príbehové podložie tematických celkov zoradených do častí *Dedič Majstra Akustika, Tretie oko, Záhadný tvor z kockového vajíčka, Kamenný album, Loď Argó zostane náš sen* a *Zvončekové srdce Epilóg*.

Svet, v ktorom človek žije tak, aby porozumel jeho tajomstvám, dejom nezávislým na jeho želaniach a činnosti, ten si už veľmi dávno sám „zabýval“ javmi a tými si ulahčuje, ale predovšetkým ospravedlňuje svoje nie vždy úspešné konanie a jestvovanie medzi rovesníkmi, v škole, v dome, vo svojej rodine. Patrí to do dávnych čias, keď sa do príbehov pre deti dostávali predmety, javy, postavy, ktoré sú, ale nie sú, no deti s nimi žijú, rozprávajú sa s nimi a s nimi si jednoducho rozumejú, čo sa o svete dospelých nedá vždy povedať, či dokonca tvrdiť ako o všeobecnom stave vo vzájomných vzťahoch. Tak i teraz, všetko vôkol chlapčenského protagonistu má svojho nositeľa zvuku, bengo-

ša, ktorý navyše dokáže rozumieť nevypovedanému, plniť akékoľvek želania toho, kto o ňom, o bengošovi, vie, lebo na počiatku tejto série „minipríbehov“ je rozbitý starodávny rodinný klenot, zvonček, ktorý má skielko a v ňom bengošku, ktorá dokáže všeličo, ale predovšetkým má pamäť na rodinných predkov a na ich časy.

V tejto kompozičnej schéme Ján Navrátil zužitkoval skutočne to, čo sa v kultúrnom „dedičstve“ z tvorby pre mladých čitateľov osvedčilo v autorskej rozprávke, v mediálnych formách, a je len vkladom do Navrátilovho autorského dejepisu, že to urobil nevtieravo a hravo.

Čímsi iným sa však Navrátilov text stáva výzvou, no už nielen pre jeho mladých čitateľov. Prví oslovení by boli tí spomedzi dospelých, ktorým záleží na stálosti a harmónii vnútorného sveta detí: deti sa nesmú báť o straty osobných a rodinných istôt, žitej prítomnosti, citov, vzťahov medzi sebou a svojimi rodičmi, aj keď sa ich všedný deň neodohráva v tradične zloženej rodine. Každý rozvrat alebo akákoľvek vzťahová či sociálna zmena mimo vžitej, sa nesmie – a o tom sa v tematickom a noetickom epicentre Navrátilovej bengošskej knihy opakovane hovorí, aj sa tak koná, veď preto sa detskí protagonisti trápia – uskutočniť bez zosúladenia sa dieťaťa s novou, pre neho spravidla neprijateľnou zmenou v jeho rodine.

Druhí oslovení naisto budú lingvisti. Ján Navrátil svojrázne načrel do sémantiky, literárnej onomastiky a do slangu detského sveta. A ešte čosi; autor vie, ako plynú čas v dohovorenej sémantike dynamicky sa vyvíjajúceho jazyka v spoločenstve, ktoré prekonalo také zmeny, aké si dnešné deti nemôžu osvojiť, teda sa na

ne ani rozpomätať, preto zvolil otázky: *Čo znamená zneužiť?, Čo je fantázia?, Čo znamená nadŕžať?, Čo je to báť sa?, Čo je to onuca?*

Ján Navrátil pozval svojho čitateľa do knihy *Čauko, bengoši!*, do série mikropříbehov s vážnymi problémami z ich krehkého sveta, v ktorom sa emancipačné obtiaže s osobnou skutočnosťou rodičov a detí zblížujú, preto si dokážu navzájom porozumieť i pomôcť si. A to i preto, lebo nikto, dospelí či dieťa, malí či veľkí, nechcú a ani nesmú ostať na svete sami.

VIERA ŽEMBEROVÁ

MARTA ŽILKOVÁ A KOLEKTÍV

Praktická estetika 1

Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína
Filozofa v Nitre, 2009, 2. vyd. il. Eva Pariláková,
196 s.

MARTA ŽILKOVÁ A KOLEKTÍV

Olympiáda tvorivosti

Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína
Filozofa v Nitre, 2009, il. Eva Pariláková, 154 s.

Už mnohokrát sa na margo súčasného školstva konštatovalo, že je nevyhnutné popri preferencii predmetov a edukatívnych postupov, ktoré pôsobia prevažne na rozvoj racionálnej stránky osobnosti dieťaťa, dávať priestor aj rozvíjaniu jeho emocionality a estetického cítenia, teda harmonickému rozvoju všetkých stránok osobnosti. Popri výtvarnej a hudobnej výchove má svoje miesto v školskom

systéme aj estetická výchova, resp. novšie výchova umením, ktorá však má medzi ostatnými predmetmi miesto popolušky (problematická nízka dotácia, ako aj konvenčný prístup k vyučovaniu týchto predmetov). Je potešiteľné, že v roku 2009 sa na Slovensku objavili dve zaujímavé odborné publikácie zaoberajúce sa estetickou výchovou a výchovou umením.

Ústav literárnej a umeleckej komunikácie FF UKF v Nitre vydal pod editorským vedením prof. PhDr. Marty Žilkovej, CSc., v rámci edície Praktická estetika dve učebnice, ktoré môžu byť veľkou inšpiráciou pre pedagógov a vysokoškolských študentov odboru estetika, ale aj pre všetkých, ktorým záleží na rozvíjaní tvorivosti detí a ich estetického cítenia. Už na prvý pohľad publikácie Praktická estetika 1 (ide o druhé, doplnené vydanie Praktickej estetiky z roku 2001) a Olympiáda tvorivosti pôsobia esteticky – farebnosťou obalov učebníc i „pracovných listov“ a vďaka vtipným kresbám Evy Parilákovvej. Pozitívom oboch publikácií je fakt, že okrem tradičných umení a kultúry sa zameriavajú aj na súčasné umenie a aktuálne fenomény kultúry, ktoré sú mladšej generácii blízke (teenegerské subkultúry, masmediálna kultúra, komerčnosť v umení, reklama, televízia, film, interaktívne médiá a pod.).

Praktická estetika 1 je inšpiratívnou učebnicou pre učiteľov predmetu estetická výchova (výchova umením) pre 8. a 9. ročník. Pozostáva z úvodnej časti (autori M. Žilková, I. Gulišová, M. Salanciová, D. Kubalová, J. Malíček, M. Malíčková, E. Pariláková, H. Révayová), v ktorej je teoretické penzum informácií, objasnenie základných pojmov, najvhodnejších metód vyu-

čovania, podmienok realizácie predmetu, ale i alternatívnych prístupov. Ťažiskom publikácie sú však praktické námety na rozvíjanie estetického cítenia, vnímania umeleckého i mimoumeleckého estetického s konkrétnymi metodickými postupmi realizácie vyučovacích hodín estetickej výchovy, resp. výchovy umením (okrem vyššie uvedených autormi tejto časti sú aj I. Štefka, J. Schubertová, V. Schönvický, M. Kmeť, E. Nittausová, M. Kratochvílová, D. Francis, M. Režná, M. Horobová, A. Magulová, M. Prachárová, G. Králiková, M. Ballay a i.). Učebnica prináša celkovo 50 námetov a postupov zážitkového vyučovania pre 8. ročník a 60 námetov pre 9. ročník. Návrhy vyučovacích hodín 9. ročníka sú tematicky koncipované tak, že systematicky oboznamujú mládež s estetickými kategóriami a umeleckou terminológiou, ako napr. inšpirácia, motív, čas a priestor v umení, tvar, kompozícia, línia, farba, rytmus a i., ale vždy vo vzťahu k životnej realite (o. i. téma estetika životného prostredia). V porovnaní s publikáciou z roku 2001 je druhé vydanie *Praktickej estetiky* doplnené o námety na hodiny arteterapie, výtvarného umenia 20. storočia (surrealizmus, expresionizmus, popart, fotografovanie ako fenomén dnešnej doby) pre 8. ročník, tvorivé aktivity na hodiny slovesného umenia s témou holokaustu pre 9. ročník (čím sa môže prehĺbiť poznanie z hodín dejepisu prostredníctvom estetického a umeleckého zážitku z recepcie umeleckého diela i vlastnej tvorby). Autori rozšírili niektoré kapitoly o viaceré variácie vyučovacích hodín s rovnakou témou (napr. pri téme o teenagerských subkultúrach, téme slovesného umenia, kompozícii v umení),

takže učiteľ si môže podľa potreby vybrať z alternatív tvorivých aktivít s ohľadom na záujmy a schopnosti žiakov. Veľmi podnetná je rozšírená rozsiahla kapitola *Estetika interaktívnych médií* (obohatená o ukážky prác detí), v ktorej autor prináša množstvo informácií, ako využiť možnosti počítačovej techniky (s odkazmi na digitálno-elektronické nástroje a konkrétne programy) pri rozvíjaní tvorivosti, fantázie a umeleckých zručností detí.

Pokračovaním edície *Praktická estetika* je učebnica s obdobnou koncepciou pre estetické a umelecké voľnočasové aktivity pod názvom *Olympiáda tvorivosti*. Hoci autori projekty navrhli do školských klubov a krúžkov, sú vhodné aj na vyučovanie v rámci „umenovýchovných“ predmetov.

Cieľom publikácie je „zachytiť širokú škálu umení (výtvarné, hudobné, dramatické, literárne, filmové atď.) tak, aby žiaci pochopili ich nadväznosť, súzvučnosť, prešľapovanie, teda intertextuálne vzťahy.“¹ Prostredníctvom projektového vyučovania je v nej rozpracovaných 9 tematických celkov voľnočasových tvorivých aktivít.

V oboch učebniciach je každý projekt, tematický celok doplnený o textové prílohy aj o obrazové, audio- a videoukážky (hudby, rozhlasových hier, filmov) na priloženom CD a DVD nosiči. Materiál príloh tvoria aj ukážky umeleckých prác žiakov, ako aj fragmenty záznamov vyučovacích hodín, pretože každý projekt, ktorý ponúkajú učebnice, bol realizovaný na vyučovaní.

A hoci niektoré navrhované tvorivé ak-

¹ Žilková, M.: *Olympiáda tvorivosti*. Nitra: FF, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2009, s. 7.

tivity projektov v Olympiáde tvorivosti zaostávajú za invenciou ostatných, obe učebnice disponujú širokým tematickým záberom – od mimoumeleckej estetiky (estetika životného prostredia, ľudskej komunikácie a i.) cez estetiku jednotlivých druhov umení s dôrazom na intertextové kontexty až po estetické aspekty interaktívnych médií – a nápadmi, ako pristupovať k predmetu výchova umením tvorivo. Praktická estetika 1 a Olympiáda tvorivosti tvoria bohaté penzum inšpirácií a materiálov na vyučovanie i voľnočasové aktivity v oblasti estetiky a umenia.

ADELA MITROVÁ

JOANNA OLECH

Pompon v rodine Rybárikovcov

Bratislava, SLOVART, 2009. Il. Joanna Olech,
prekl. Marianna Petrincová. 144 s.

Kniha Pompon v rodine Rybárikovcov od poľskej autorky Joanny Olechovej reprezentuje na slovenskom knižnom trhu poľskú tvorbu pre detského čitateľa. Fabula príbehu je nenáročná: hlavnou postavou je drak či skôr dráčík Pompon, ktorý sa do rodiny Rybárikovcov dostane kanalizáciou tak, že jedného dňa vylezie z odvodu umývadla a dvaja súrodenci – jedenástročný Hrdoslav a desaťročná Malvína – sa malého draka ujmu, pričom na určitý čas zataja jeho existenciu pred rodičmi. Pompon, drak so zelenými šupinami, sa však čoskoro v rodine emancipuje, za dramatických okolností ho spoznajú aj rodičia detí a napokon sa stáva

rodinným miláčikom napriek tomu, že svojimi vrtochmi a do istej miery komandujúcimi sklonmi strháva pozornosť všetkých členov rodiny len na uspokojovanie vlastných potrieb. Pred verejnosťou tajená existencia draka však vyjde na povrch vďaka jeho extrovertným sklonom k sebaaprezentácii, keď sa zapojí do blogovacej súťaže na internete pod prezývkou Dragon. Súťaž vyhráva, no keďže jeho autorstvu hrozí spochybnenie, zranená hrdosť spôsobí, že sa v priamom prenose ukáže pred všetkými divákmi, čím sa reťazovo spustí lavína mediálneho boomu. Príbeh sa završuje novým zamestnaním Pompona na zámku Wawel, kde sa stáva turistickým sprievodcom, a neskôr sa nájde aj dračica, ktorú si vezme za ženu, a majú spolu dračie dvojčatá.

Príbeh sa začína veľmi atraktívne. Malá Malvína denníkovou formou veľmi vecne a civilne, no pritom s typicky detským zmyslom pre malé detaily, oboznamuje čitateľa s príchodom zvláštneho tvora do rodiny a s problémami jeho prvej akomodácie na panelákovy rodinný život. Škoda, že autorka neskôr upustila od tohto autentického a svižného záznamu malej rozprávkovej. Zrejme to súviselo aj so zámerom nechať v dialógoch vyniknúť dospelostnej koncepcii postavy Pompona, ktorá by mohla súčasného detského čitateľa so stále väčším rozhľadom osloviť, pobaviť, no toho mladšieho aj odradiť (*amant, mystifikácia, pacifisti, evolúcia, estét, kolektívny prelud, monologizovať, licencia poetica, ego, muskulatúra*). Osobne som sa nemohol zbaviť dojmu, že stratégia tvorby vzťahov v rodine Rybárikovcov je mi akási známa. Bolo to spôsobené tým, že autorka možno nevdojak, možno

zámerne postavila drakovo účinkovanie v rodine na princípe vzťahov amerického sitkomu Alf: dvaja súrodenci (chlapec, dievča) a rodičia; netradičný „votrelec“ v rodine, ktorého vrtochom sa všetci členovia podriaďujú; negatívny predátor-ský vzťah hlavnej postavy k mačkám; pozitívny vzťah k modernej technike (telefón, internet a pod.); v neosobnom telefonickom či internetovom kontakte vydávanie sa hlavného hrdinu za otca rodiny; problémové nadväzovanie „ľudského“ kontaktu s mamou v rodine a pod. Ako pragmatickú a detskému čitateľovi až nenáležite nadbiehajúcu hodnotím autorkinu (či prekladateľkinu?) stratégiu uplatnenia viacerých expresívnych výrazov s negatívnym nábojom. Kým „výrazi-vo“ uplatnené na Pompona je koncepčne štruktúrne (*výtržník, nevychovanec, podvodník, zdochlinožravec*), výrazy *hovädo, idiot, hnusák jeden* vo svojich kontextoch pôsobili ako silnejšia káva. Do akej miery je to otázka prekladu, neviem posúdiť. V smere k detskému súčasnému životu a vyjadrovaniu inklinuje autorka aj k anglickým výrazom, veľmi obľúbeným a dravo sa uplatňujúcim v aktívnom slovníku dnešných prepubescentov. Na druhej strane je však menej pochopiteľné, prečo sa uvedené výrazy v texte špeciálne zvýrazňujú kurzívou – má to zbytočne okatý didaktický efekt. Ak totiž autorka implicitne ráta s dobovo „sčítaným“ a médiami odchovaným detským čitate-

lom, ktorý dokáže s textom komunikovať aj na jeho relevantnej parodizujúcej rovine, je naozaj redundantné slová anglického pôvodu zvlášť zvýrazňovať. Na druhej strane autorka veľmi vtipne a presvedčivo sparodovala démonickú koncepciu rozprávkového draka, vyrobiac z nej postavičku z kanalizácie, smiešne premúdreňú intelektuálnu figúrku s grgnutím „helou“, ktorá v nadstavbe paroduje aj koncepciu amerického sna. Presvedčivým je aj dobrácke, no predsa len mierne ironické vnímanie ošiaľu, ktorý veľmi autenticky dokáže vyrobiť printová i televízna mediálna mašinéria.

Kompozičnú ucelenosť diela napomáha ilustrátorsko-pisateľská dvojedinosť autorky, ktorej ilustrácie zeleného Pompona sú zároveň akýmsi fotoseriálom zvieracieho modelu, ktorého „dôležitosť“ je znáso-bená aj neprehliadnuteľnou erbovou farbou, t. j. zelenou, tiahnucou sa ako vizuálny leitmotív celou knihou.

Na vrub prekladateľky možno pripísať niektoré chyby v texte (*Betkine pero; Margherita z ementálom; do mrazničky s tresku; prehlásenie*), no nemajú vplyv na fakt, že (aj napriek vyššie uvedeným nedostatkom) je poľský drak Pompon v rodine Rybárikovcov aj pre svoje ironicko-parodizačné komunikačné presahy zaujímavým čítaním, ktoré si zaslúži byť aj čítaním slovenským.

RADOSLAV RUSŇÁK

BIBIANA na SLOVENSKU

Uplynulo len niekoľko mesiacov od rozhovoru s riaditeľom BIBIANY Petrom Tvrdoňom a jeho zámer prezentovať výstavné aktivity BIBIANY aj mimo Bratislavy sa stal realitou. Pravdaže, stálo to hodne úsilia, rokovanií, organizačných zabezpečovaní priestorov, podstatné však je, že odteraz sa na výstavy BIBIANY bude chodiť nielen v európskych metropolách, ale aj v slovenských mestách.

V tomto roku sme zahájili spoluprácu s regionálnymi kultúrnymi strediskami a knižnicami na Slovensku a v rámci toho sme zrealizovali viacero výstav. Prvou z nich bola výstava Ilustrátori ocenení na BIB 2009, ktorá sa uskutočnila v marci v Galérii RKC REGIONART v Prievidzi a bola spojená s Animačným expresom. Následne v apríli bola výstava presunutá do Považského osvetového strediska v Považskej Bystrici a v júni do Liptovskej galérie v Ružomberku. Od júla je výstava inštalovaná v Mestskej knižnici v Liptovskom Mikuláši.

Ďalšou výstavou, ktorá bola realizovaná v regiónoch, je GRAND PRIX BIB

1967 – 2009. V priebehu letných mesiacov bola najprv inštalovaná v rámci podujatia Banbyčitariáda a potom postupne i v jednotlivých pobočkách Verejnej knižnice Mikuláša Kováča v Banskej Bystrici, čo je spolu 8 miest. Táto výstava spolu s výstavou Slovenskí ilustrátori ocenení na BIB 1967 – 2009 bola prezentovaná aj v Regionálnom osvetovom stredisku Nové Zámky. Výstava Slovenskí ilustrátori ocenení na BIB 1967 – 2009 bola v júni inštalovaná aj v Divadle Andreja Bagara v Nitre, kde jej vernisáž bola spojená s premiérou rozprávkovej inscenácie Mátohy. V mesiaci júl sme predstavili výstavu Najkrajšie a najlepšie detské knihy 2006 – 2008 v Novohradskej knižnici v Lučenci. Od septembra bude výstava GRAND PRIX BIB 1967 – 2009 spolu s knižnou kolekciou Najkrajšie knihy Slovenska 2009 prezentovaná v Trnave, Dunajskej Strede, Galante a Skalici.

Všetky výstavy sa stretli s mimoriadne priaznivou odozvou vo verejnosti, pričom s mnohými strediskami sme sa dohodli aj na ďalšej spolupráci.

EVA CÍFERSKÁ

NAJKRAJŠIE DETSKÉ KNIHY 2009

JAR

William Saroyan: Tracyho tiger

Ilustrácie Martina Matlovičová, Artforum

JESEŇ

Ján Uličiansky: Malá princezná

Ilustrácie Miloš Kopták, Perfekt

ZIMA

Mária Ďuričková: O Guľkovi Bombuľkovi

Ilustrácie Peter Čisárik, Buvik

František Rojček: Torta z piesku

Ilustrácie Svetozár Mydlo, NONA

Ján Uličiansky: Štyria škriatkovia a víla

Ilustrácie Peter Uchnár, Perfekt

Rudo Sloboda: Ako som sa stal mudrcom

Ilustrácie Tomáš Klepoch, Slovart

NAJLEPŠIE DETSKÉ KNIHY 2009

JAR

Iva Procházková: Soví spev Potopa, Vydavateľstvo Q111

LETO

zborník poviedok Izba snov, Perfekt

JESEŇ

Ján Uličiansky: Malá princezná, Perfekt

Erik Jakub Groch: Ábé, Aha a spol., Slniečkovo

Ján Navrátil: Čauko, bengoši!, SPN - Mladé letá

ZIMA

Marta Hlušíková: Neznášam, keď ma hladkajú po hlave
Vydavateľstvo Matice slovenskej

Angela Nanettiová: Muž, ktorý pestoval kométy
Vydavateľstvo Matice slovenskej

Zlatá reťaz, zostavila a upravila Elena Slobodová, Ikar